

USPOREDNA ANALIZA BAJKI IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ I HANSA CHRISTIANA ANDERSENA

Mustapić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:991683>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**USPOREDNA ANALIZA BAJKI IVANE BRLIĆ-
MAŽURANIĆ I HANSA CHRISTIANA
ANDERSENA**

KATARINA MUSTAPIĆ

Split, 2023.

Odsjek za učiteljski studij
Filozofski fakultet u Splitu

**USPOREDNA ANALIZA BAJKI IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ I HANSA
CHRISTIANA ANDERSENA**

Studentica:
Katarina Mustapić

Mentorica:
izv. prof. dr. sc. Helena Dragić

Split, srpanj 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Bajka	3
3. Vrste bajki	4
3.1. Klasične bajke	4
3.1.1. Struktura klasične bajke	5
3.2. Moderne bajke	6
3.3. Fantastične priče	6
4. Povijesni pregled bajki	7
4.1. Povijesni pregled svjetske bajke	7
4.2. Povijesni pregled hrvatske bajke	8
5. Odrednice bajke	9
5.1. Vrijeme i prostor	9
5.2. Uvjet i kušnja	9
5.3. Poučnost	10
5.4. Likovi	10
5.5. Pretvaranje	11
5.6. Prerušavanje	12
5.7. Blago	12
5.8. Dom, obitelj, ognjište	12
5.9. Nasilje	13
5.10. Biblijski motivi	13
6. Život i rad Ivane Brlić-Mažuranić	14
6.1. Zbirka bajki „Priče iz davnine”	19
6.1.1. Analiza bajke „Šuma Striborova”	22
6.1.2. Analiza bajke „Regoč”	25
7. Život i rad Hansa Christiana Andersena	28

7.1. Analiza bajke „Carevo novo ruho”	31
7.2. Analiza bajke „Ružno pače”	33
7.3. Analiza bajke „Djevojčica sa šibicama”	35
8. Usporedba Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena	38
9. Cilj istraživanja i istraživački problemi	41
9.1. Istraživačke hipoteze	41
9.2. Metodologija	41
9.3. Uzorak	41
9.4. Postupak i instrument istraživanja	42
9.5. Obrada podataka	43
9.6. Rezultati istraživanja i rasprava	43
9.6.1. Opća pitanja o bajkama	43
9.6.2. Poznavanje autora bajki	44
9.6.3. Specifična pitanja o bajkama	44
9.6.4. Preferencije bajki	45
9.6.5. Povezanost između znanja i preferencija bajki Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena	45
10. Zaključak	53
11. Literatura	55
Sažetak	57
Summary	58
Prilozi	59
Popis tablica	61

1. Uvod

Ivana Brlić-Mažuranić jedna je od najpoznatijih hrvatskih spisateljica. Imala je izniman značaj za razvoj dječje književnosti, a u prilog toj tezi svjedoči i da se jedno razdoblje unutar hrvatske dječje književnosti naziva doba Ivane Brlić-Mažuranić. Radi se o drugome razdoblju koje je započelo objavom romana „Čudnovate zgrade šegrta Hlapića” 1913. godine. Autorica je bajki, priča, romana, pjesmi i basni. Uz njezino ime često se navodi sintagma *kraljica hrvatske bajke* budući da je u svojim bajkama koristila motive iz hrvatskoga folklora, kršćanstva i slavenske mitologije. Njezina poznata zbirka bajki „Priče iz davnine” prevedena je na brojne jezike. Zbog iznimne književne vrijednosti te zbirke, Ivana Brlić-Mažuranić se uspoređuje s Hansom Christianom Andersenom, najpoznatijim piscem danskoga romantizma i bajke općenito. Manje je poznato da je pisao romane, pjesme, drame i putopise. Njegove bajke su nastale na temelju usmene književnosti, a neke je motive sam doradio i preoblikovao. Motive za svoje bajke uzimao je iz narodnoga stvaralaštva, ali je unio i situacije iz vlastitoga života. U relevantnoj znanstvenoj literaturi navodi se da je kralj ne samo dječje priče, nego i cijele svjetske dječje književnosti. Prošao je cijeli put u razvoju umjetničke bajke, tj. od klasične bajke do fantastične priče. Tu književnu vrstu poveo je novim putevima proširivši joj tematiku. Bajka se definira kao književna vrsta u kojoj se pojavljuju elementi čudesnoga i nadnaravnoga. Radnja bajke se odvija u imaginarnom svijetu gdje nije određeno vrijeme i mjesto radnje, ali i karakteri likova, već se likovi iskazuju svojim ponašanjem. Pogodna je književna vrsta za čitanje djeci jer je u bajkama jezik čist, bogat, prirodan, blizak i razumljiv djetetu. Kod djece budi znatiželju zato što dok ju čitaju ili pak slušaju iščekuju ono što će se dogoditi, a to ispunjava dječju maštu.

U radu se navodi i definira pojam bajke, osnovna obilježja bajke, povijest hrvatske i svjetske bajke te odrednice bajke. Zatim slijedi poglavlje u kojem je iznesen život i rad Ivane Brlić-Mažuranić kao i postanak i obilježja njezine poznate zbirke bajki „Priče iz davnine” pri čemu se navodi detaljna analiza dviju bajki iz navedene zbirke: „Šuma Striborova” i „Regoč”. Naime, te dvije bajke nalaze se na popisu obvezne literature u prvom ciklusu obrazovanja i to je ujedno glavni razlog zašto je naglasak stavljen na tumačenje navedenih bajki. S obzirom na to da je Ivana Brlić-Mažuranić prozvana hrvatskim Andersenom, u radu je odabran za usporedbu Hans Christian Andersen. U radu je predstavljen život i rad Hansa Christiana Andersena, ali i analiza njegovih triju bajki: „Carevo novo ruho”, „Djevojčica sa šibicama” i „Ružno pače”. Na kraju rada – zaključno analiziraju se rezultati istraživanja, a koje je provedeno s učenicima 3. i 4. razreda osnovne škole. U istraživanju su ispitivana sociodemografska obilježja, preferencije i poznavanje bajki Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa

Christiana Andersena. Dakle, riječ je o bajkama: „Šuma Striborova”, „Regoč”, „Carevo novo ruho”, „Ružno pače” i „Djevojčica sa šibicama”. Navedene bajke izabrane su jer se prema „Godišnjem izvedbenom kurikulumu” čitaju i obrađuju u razrednoj nastavi. Cilj je bio utvrditi povezanost poznavanja navedenih bajki i preferencije prema istima.

2. Bajka

„Bajka je najdulja usmeno-prozna vrsta. Ona je ageografična i ahistorična te se u njezinom izučavanju koristi monogenetski pristup. *Genus specificum* bajke je fantastično ili čudesno. Čudesno u bajkama sudjeluje i rješava nerješivo. Dobro uvijek pobjeđuje zlo” (Dragić, 2008: 260). Bajka se zasniva na čudesnosti i na kraju dobro uvijek pobijedi zlo.

Sama riječ „bajka” ima višestruku konotaciju. U „Rječniku hrvatskoga jezika” autora Vladimira Anića navodi se sljedeće tumačenje: „**1. a.** *knjiž.* kratka poetska priča fantastična sadržaja; **b.** priča o nevjerojatnim doživljajima realnih bića i susretima s nerealnim bićima; **2. razg.** svakojako pretjerana priča o nečemu, izmišljotina” (Anić, 2006: 50). Riječ „bajka” dolazi od glagola „bajati” što znači *čarati, vraćati, pripovijedati, govorenjem posebnih riječi i obavljanjem posebnih radnji tjerati ili navlačiti na koga bolest ili kakvo zlo*. Osim navedenoga glagol „bajati” ima i značenje: *lijepo pričati, plesti priču oko čega netočnog ili sa željom da se prevari* (Težak i Težak, 1997: 8).

Pored osnovnoga značenja u prošlosti se uz pojam bajka vezala i pretjerana priča o nečemu, tj. izmišljotina ili laž. Takvome tumačenju pridonijela je i riječ „gatka”. V. Anić u „Rječniku hrvatskoga jezika” riječ „gatka” objašnjava kao: „**1.** narodna pripovijetka, jednostavna pripovjedna forma nevjerojatna (čudesna) sadržaja; **2.** *pejor.* izmišljotina, budalaština, prazna priča; **3.** formula određenih riječi koje se izgovaraju u gatanju” (Anić, 2006: 342).

Dakle, u razgovornom kontekstu, bajka ima omalovažavajuće i podcjenjivačko značenje zato što se upotrebljava umjesto riječi budalaština, izmišljotina ili prazna priča. „Ovom drugom značenju pridonosi i riječ „gatka” s kojom se često zamjenjuje riječ „bajka”. Kako imenica „gatka” ima neku vezu s gatanjem, nabacivanjem ili odbacivanjem nečega na nekoga, najčešće bolesti, tako se taj negativni prizvuk prenosi i na bajku” (Pintarić, 2008: 7).

U književnoj teoriji, bajka označuje književna djela u kojima se susreću stvarni i nadnaravni svijet. Postoji više definicija bajke, a u radu se navodi nekoliko relevantnih. Prema Pintarić (2008: 7): „Bajka je jednostavna prozna vrsta prepoznatljiva po čudesnim pretvaranjima, jedinstvenom zbiljskom i nadnaravnom svijetu, ponavljanju radnje, prepoznatljivim likovima, sukobu dobra i zla, nagradi i kazni, postavljanju uvjeta i kušnji, odgađanju nagrade te čarobnim predmetima i čudesnim pretvaranjima.” Milivoj Solar (2005: 213) navodi drukčiju definiciju bajke: „Bajka je osobita književna vrsta u kojoj se čudesno i nadnaravno prepleće sa zbiljskim na takav način da između prirodnog i natprirodnog, stvarnog i izmišljenog, mogućeg i nemogućeg, nema pravih suprotnosti.”

Unatoč tome što postoje različite definicije bajki ipak se može uočiti da autori koriste termine „čudesno” i „nadnaravno” što dokazuje njezinu posebnost i ljepotu među ostalim književnim vrstama. Ključne riječi koje su prisutne u bajci su: *čudesno, zbiljsko, nadnaravno, slika svijeta, ponavljanje i igra* (Hranjec, 2006: 23). Stoga, bajka, ali i ostali jednostavni književni oblici, mogu se razumjeti kao pretknjiževna ili granična književna vrsta (Pintarić, 2008: 7). Svijet bajki je jednodimenzionalan i onostran te u tom svijetu postoje zakonitosti nove stvarnosti. Vladimir Propp tvrdi da je svaki lik u bajci nositelj funkcije te upravo zbog toga nije važno tko, već što netko radi (Hranjec, 2006: 22-23).

Naracija u usmenoj bajci je jednosmjerna, bez dodatnih digresija (epizoda, retardacija), u njoj nema opisa, nego se stvari i pojmovi imenuju. Dakle, sve je apstrahirano, apsolutiziran je prostor i vrijeme pa se smatra da je bajka sivevremenska ili bezvremenska i sveprostorna ili besprostorna. Čudesan svijet bajke prikazuje se u ustaljenoj petrificiranoj strukturi gdje postoje stalni brojevi (3, 7, 9), česti su rimovani završetci i redovita ponavljanja (Hranjec, 2006: 23).

Bajka ima strogu strukturu, stvarno i čudesno su u međusobnom skladu te nizanje pojedinosti bez opisa (Pintarić, 2008: 8). Iz njenih stilskih osobina kao što su odsutnost psihološke karakterizacije, ustaljeni tipovi ponašanja i likovi, polarnost dobra i zla, moć želje i mašte nad stvarnošću te svojstvo čudesnoga da nikog ne začuđuje i ne plaši, čini ju strogo određenom književnom vrstom (Solar, 2005: 213).

3. Vrste bajki

Ana Pintarić (2008) u svojoj knjizi „Umjetničke bajke: teorije, pregled i interpretacije” navodi tri vrste bajki. To su: klasične bajke, moderne bajke i fantastične priče. Hameršak i Zima navode bajke kao žanr koji je distinktivan u odnosu na fantastičnu priču (Hameršak i Zima, 2015: 257). Autorice smatraju kako se zbivanje u dječjoj fantastičnoj priči nasuprot bajci najčešće smješta u odrediv vremensko povijesni okvir, likovi su individualizirani, u pravilu su to djeca (Hameršak i Zima, 2015: 258-259). U radu se navode obilježja bajki i njihova klasifikacija prema A. Pintarić.

3.1. Klasične bajke

Riječ „klasičan” dolazi od latinske riječi „classicus”, a odnosi se na nešto što je priznato kao uzorno, prvorazredno i izvrsno. Klasična književnost kao uzor uzima antičku umjetnost Grčke i Rima (Anić, 2000: 407). Termin „klasične bajke” upotrebljava se u smislu uzorne bajke koje su utemeljile umjetničku ili autorsku bajku u svjetskoj književnosti (Pintarić, 2008: 9).

Od 1696. do 1888. godine klasične bajke pisali su: Charles Perrault, Jacob i Wilhelm Grimm, Jeanne-Marie Leprince de Beaumont, Hans Christian Andersen, Aleksandar Sergejevič Puškin, Božena Nemečova, Aleksandar Nikolajevič Afanasjev i Oscar Wilde. Prema Pintarić (2008: 9), termin „klasične bajke” koristi se i za djela u hrvatskoj književnosti koja su od 1863. do 1992. godine pisali Vladimir Nazor, August Šenoa, Josip Cvrtila i Ivana Brlić-Mažuranić.

Klasična bajka prepoznaje se prema vremenu nastanka, sjedinjenju stvarnoga i nadnaravnoga svijeta, uvriježenoj kompoziciji, sukobu dobra i zla i pobjedi dobra, ponavljanju radnje, likovima poput kralja, kraljice, drvosječe, postolara, čarobnica, zmajeva i divova (Pintarić, 2008: 9).

3.1.1. Struktura klasične bajke

Vanjska kompozicija književnoga djela napisanoga u prozi može se raščlaniti na manje značenjske jedinice koje su označene odlomcima, dijelovima, poglavljima i glavama. U unutrašnjoj kompoziciji, početni, središnji i završni dio, ne moraju biti ustrojeni isti redom, već se mogu izmijeniti (npr. uvodni dio se može nalaziti na mjestu središnjega dijela). Takvi postupci uzrokuju posebne dojmove i govore o kreativnosti samoga pisca (Pintarić, 2008: 17).

Kompozicija klasične bajke podrazumijeva shemu koja se sastoji od: *uvoda, fabule, vrhunca i ponavljanja* dok struktura klasične bajke ima sljedeće odrednice: *uvod, zaplet, uspon, vrhunac radnje, obrat i rasplet*.

U književnosti se koristi termin „struktura” koji dolazi od latinske riječi „structura”, a označava unutrašnji raspored sastavnih dijelova neke cjeline (Jojić, 2015: 1481). Taj termin u književnosti podrazumijevao bi unutrašnji raspored dijelova književnoga djela. Prema Pintarić (2008: 17): „Fabularna su djela sastavljena od početnih, središnjih i završnih dijelova.” Početni dio bajke je „uvod” koji je stalan ili stereotipan, a sastoji se od nekoliko rečenica u kojima se doznaju najvažnije pojedinosti o mjestu i vremenu likova ili događaja. Nakon statičnoga uvoda slijedi „zaplet” u kojemu se događa sukob ili suprotstavljanje, a uzrokuje napetost u iščekivanju razrješenja. Zatim nakon zapleta slijedi „uspon” odnosno niz događaja koji imaju uzročno-posljedičnu vezu. Vrhunac radnje u bajci je najnapetiji događaj u kojem se dobro i zlo obračunavaju i sukobljavaju. Poznat je po tome što nudi dva rješenja situacije: prvi je logičan nastavak postojeće radnje (pobjeda zla), a drugi je suprotan jer dobroga lika spašava iz nevolje te nudi put prema nagradi. Dio radnje kojim se saznaje put razvijanja radnje naziva se „obrat”. U tom slučaju, napetost i iščekivanje više ne postoje te dolazi do smirenja. Rasplet u većini slučajeva upućuje na kaznu koja se dodjeljuje zlim likovima i nagradu dobrim likovima. U raspletu se saznaju nedorečene informacije kao i odgovori na pitanja (Pintarić, 2008: 18-19).

Karakteristično je ponavljanje sličnih rečeničnih konstrukcija u uvodu i zaključku primjerice: „Bio jednom /.../“; „Jednom davno /.../“; „Od tada žive zajedno u sreći o blaženstvu“; „Poživješe zadovoljno do smrti“ i sl.

3.2. Moderne bajke

Razgradnju klasične bajke započeo je Hans Christian Andersen. Unatoč stalnim ili uvriježenim uvodima bajke, Andersen bajku započinje „in medias res“, pejzažnim opisima, dijalogom i ironiziranjem klasičnoga početka (npr. „Bio jednom jedan kralj...“); (Pintarić, 2008: 10). Opisi u klasičnoj bajci iznimno su kratki. No, u modernoj bajci, pripovjedačev jezik je bogatiji i opširniji. Stoga, opisi likova, mjesta i vremena radnje su opširniji i bogatiji. Pripovjedač koristi pejzažne opise i stilske figure kako bi bolje dočarao fizički izgled i osobnost likova, prostor i vrijeme odvijanja radnje.

Osim likova koji se nalaze u klasičnim bajkama kao što su kraljevići, drvosječe, pastiri, čarobnjaci i vile, ulogu lika u modernim bajkama može imati sve i svašta, od odbačenog komadića razbijene boce do igračaka, figurica i likova izrezanih od papira. Moderne bajke karakteristične su po izostavljanjima nagrada i kazni. Zaslužena nagrada može ponekad zaobići one koji su je zaista zaslužili ili stići prekasno, odnosno nakon moralne pravde lik umire (Pintarić, 2008: 10).

Andersenovu razgradnju klasične bajke u cijelosti nastavlja Oscar Wilde. On je ustanovio modernu bajku te ju postavio na visoku estetsku i jezično-stilsku razinu. To se može uočiti u njegovom pripovjedačkom postupku, odabiru tema i motiva, oživljavanjima, koncepciji likova, prepletanju čudesnoga i zbiljskoga. Pintarić (2008: 10) navodi: „Daljnju razgradnju klasične bajke nastavljaju braća Karel i Jozef Čapek, kojima nije do isticanja nagrade ili kazne prema zaslugi, nego do prikazivanja suvremene zbilje, često tragične za običnoga čovjeka.”

U hrvatskoj književnosti moderne bajke pisali su: Vladimir Nazor (bliskost s Wildeovim bajkama), Josip Cvrtila (bliskost s Andersenovim bajkama), Jagoda Truhelka (bliskost s Čapekovim bajkama), a hrvatske bajke vrhunac doživljavaju u djelima Sunčane Škrinjarić, Nade Iveljić, Zvezdane Odošić te Višnje Stahuljak (Pintarić, 2008: 10).

3.3. Fantastične priče

U klasičnoj bajci naglašava se postojanje čudesnoga i nadnaravnoga, ali u modernoj bajci sumnja se u postojanje istoga. Međutim, ako se stvarni svijet odjeli od nadnaravnoga (npr. snom ili propadanjem u neki ponor), tada je to obilježje karakteristično za novi žanr odnosno fantastične priče. Izuzev navedenih obilježja, za fantastične priče karakteristično je da su glavni

likovi djeca koja se vole igrati i maštati. U fantastičnim pričama pojavljuju se nestvarni likovi (čarobnjaci, patuljci, zmajevi, divovi i vještice) koji imaju smanjene čarobnjačke vještine (Pintarić, 2008: 11).

Osnivač fantastične priče je Lewis Carroll u djelima „Alica u Zemlji Čudesa” i „Alica s onu stranu ogledala”. U navedenim djelima uveden je model fantastične priče u kojima se ističe povezanost sa suvremenošću, glavni likovi su djeca, pojava imaginarnih likova, iznimne situacije, uvriježena kompozicija koja se napušta te se uočava povratak u stvarnost. U hrvatskoj književnosti u drugoj polovini dvadesetoga stoljeća pišu se djela koja se smatraju i modernim bajkama, ali i fantastičnim pričama što se može uočiti u djelima Sunčane Škrinjarić, Nade Iveljić, Višnje Stahuljak, Zvezdane Odošić i mnogih drugih (Pintarić, 2008: 11).

Fantastične priče napravile su najveći iskorak od klasične bajke te se približile Carrollovoj „Alici u Zemlji Čudesa” (Pintarić, 2008: 12). Važna obilježja koja ju razlikuju od klasične bajke jest sumnja u postojanje nadnaravnoga svijeta, uvriježena kompozicija koja se napušta te prijelaz iz zbiljskoga u imaginarni svijet. Fantastične priče obrađuju teme poput djetinjstva, igre i odrastanja u kojima su prisutni suvremeni motivi i likovi djece koja vole maštati i igrati se.

4. Povijesni pregled bajki

U radu se daje kratak osvrt na povijesni razvoj svjetske i hrvatske bajke. Predstavljen je rad značajnih autora za pojedina razdoblja. Među njima posebno mjesto zauzimaju Ivana Brlić-Mažuranić i Hans Christian Andersen. Ivana Brlić-Mažuranić važna je za povijest hrvatske bajke, ali i cjelokupni razvoj hrvatske dječje književnosti. Godine 1913. objavljen je roman „Čudnovate zgode šegrta Hlapića” i time započinje drugo razdoblje u hrvatskoj dječjoj književnosti, a samo tri godine poslije tiskana je i zbirka „Priče iz davnine”. Hans Christian Andersen obilježava povijest svjetske bajke. On je otvorio put prema modernoj bajci.

4.1. Povijesni pregled svjetske bajke

Korijeni narodne bajke nalaze se u neodređenom vremenu, dok za umjetničke bajke znaju se kada i gdje su nastali te kako se književno-umjetnička stvarnost prema njoj odnosila. Povijest svjetske umjetničke bajke bogata je te se može pratiti od 17. stoljeća. Njezin početak počinje u francuskom klasicizmu. Charles Perrault se odmakao od antičkih motiva i pravilnoga stiha, naglašavajući da bajka ima svoju vrijednost te da je središte salonskih razgovora. Perrault

1696. godine objavljuje bajku „Usnula ljepotica” te 1697. godine „Bajke moje majke guske ili priče i bajke iz starih vremena s poukama” čime se rađa umjetnička bajka (Pintarić, 2008: 12).

Klasicizam je zanemarivao bajku, ali romantizam ju je prihvaćao zato što je u njezinoj maštovitosti otkrivao i gradio svoj književni svjetonazor. Romantičarska je bajka u svemu imitirala narodu bajku te ju je bogatila i krenula tražiti nove pravce. Među najznačajnijim piscima romantičarske bajke ubrajaju se: Wilhelm Hauff, Aleksandar Sergejevič Puškin, Gustav Schwab, Johann Ludwig Tieck, Božena Nemečova, Aleksandar Nikolajevič Afanasjev, Jørgen Engebretsen Moe i Peter Christian Asbjørnsen (Pintarić, 2008: 12-13).

Hans Christian Andersen začinje put prema modernoj bajci koju je nadogrudio Oscar Wilde. Najznačajniji pisac modernih bajki je Karel Čapek s bratom Josefom, a izdaje bajku „Devet bajki Karela Čapeka i još jedna Josefa Čapeka kao nagrada marljivu čitatelju” (Pintarić, 2008: 13).

4.2. Povijesni pregled hrvatske bajke

Od 1863. do 1951. godine u hrvatskoj književnosti vidljiva su tri začetka bez kontinuiteta. Prvi je započeo August Šenoa napisavši povjesticu „Postolar i vrag”, drugi Ivana Brlić-Mažuranić sa zbirkom bajki „Priče iz davnine” te Sunčana Škrinjarić bajkom „Plesna haljina žutog maslačka”. Pintarić navodi (2008: 13): „Pojavom nove generacije bajkopisaca krajem 20. stoljeća, hrvatska se bajka predstavlja u *najboljem svijetu*.”

Svjetska književnost ostavila je snažan utisak na prevođenje i tiskanje antologijskih djela svjetske književnosti u časopisima. Stoga, hrvatska su djeca i mladež mogla čitati djela Charlesa Perraulta, Boženu Nemečovu, Hansa Christiana Andersena, Aleksandra Sergejeva Puškina te braću Grimm. Prema uzoru na svjetsku bajku, August Šenoa piše povjestice „Postolar i vrag”, „Kugina kuća” i „Kameni svatovi”, ali njegov rad nitko nije nastavio (Pintarić, 2008: 13).

Najljepše hrvatske bajke na početku 20. stoljeća nalaze se u djelima Ivane Brlić-Mažuranić, Jagode Truhelke, Vladimira Nazora i Josipa Cvrtila. To su bili početci koji su otvarali bajkovite puteve, ali taj uspješni početak završava 1944. godine s trećim izdanjem Cvrtiline zbirke „Ivanjska noć”. Nakon Cvrtiline zbirke, za bajku dolazi pogubno vrijeme odnosno vrijeme tišine gdje su velik trag ostavili i svjetski ratovi. Književnica Sunčana Škrinjarić nije marila za društvena kretanja te objavljuje zbirku pjesama „Sunčanice” 1946. godine i 1951. godine bajku „Plesna haljina žutog maslačka” (Pintarić, 2008: 14).

Kraj 20. stoljeća bio je popraćen razvojem tehnologije, brzine i globalizacije, ali u bajkama, romanima i pričama, ponovno se mogu susresti kraljevići, siromašni ljudi, dobri i zli, zmajevi, vile, patuljci, divovi, dvorci i kolibice te tajanstveni svjetovi (Pintarić, 2008: 15).

5. Odrednice bajke

Prema Ani Pintarić (2008) odrednice bajke su: vrijeme i prostor, uvjet i kušnja, poučnost, likovi, pretvaranje, prerušavanje, blago, dom, obitelj i ognjište, nasilje i biblijski motivi. Svaka od odrednica detaljno će biti pojašnjena u ovom radu.

5.1. Vrijeme i prostor

Radnja u bajkama odvija se u skrivenim i dalekim mjestima na kraju svijeta, u nekom nepoznatom carstvu. Radnja se može odvijati i u mjestima gdje se nalaze tajanstveni dvorci, pod zemljom, na morskom dnu ili na oblacima. U dvorcima žive uobičajeno kraljevi i kraljice, ali i čarobnjaci i opasni zmajevi. Radnja se može odvijati i u mračnoj začaranoj šumi (Pintarić, 2008: 20).

U bajkama Andersen i Brlić-Mažuranić očituje se neodređenost vremena, npr. u bajci „Carevo novo ruho”: „Prije mnogo godina živio vam car poznat po tome što je danas volio lijepo, novo ruho: sav je novac trošio na to da se što bolje odjene i nakiti” (Andersen, 1913: 44). Kod Brlić-Mažuranić i sam naslov bajke „Šuma Striborova” jasno upućuje i na lokalizaciju prostora, tj. mjesto radnje. „Zašao neki momak u Šumu Striborovu, a nije znao da je ono šuma začarana i da se u njoj svakojaka čuda zbivaju” (Brlić-Mažuranić, 1968: 70).

5.2. Uvjet i kušnja

Odlaskom glavnoga lika od kuće, počinje se rješavati sukob između dobra i zla. U početku, zlo je moćnije od dobra, ali kako se radnja bliži kraju, dobro počinje jačati i na kraju pobjeđuje. Nositelji radnje bespomoćni su i slabi likovi primjerice: djeca, kćeri i sinovi siromašnoga ili kraljevskoga podrijetla. Dobri likovi kako bi nadjačali i pobijedili zlo, moraju podnijeti kušnju i zavrijediti nagradu. Na tom putu, oni ponekad moraju pretrpjeti bol te se susreću s raznim preprekama – sukobljavaju se sa strašnim vješticama, zmajevima, nemanima, čarobnjacima, ali i začaranim šumama. Likovi u bajkama većinom su pretvoreni u životinje ili ptice. Začarani lik trpi muku sve dok ne dođe vrijeme za ukinuće te muke. Ako se začarani lik prije nego dođe vrijeme za to, želi uplesti u tajnu začaranosti, pred njega se postavlja nova

kušnja. Začaranost je posljedica namjere zle maćehe, a rjeđe posljedica nepromišljene majčine kletve (Pintarić, 2008: 20-21).

5.3. Poučnost

U bajkama se zagovaraju ljubav, mudrost, razboritost, poštenje, mudrost, poniznost i vjera, a osuđuju se oholost, bijes, mržnja i samoljublje. Naglašena je vjera u dobro, a dobro se postiže radom i mukom. Najmlađi likovi u bajkama osjećaju dobro mada su po prirodi čista srca i spremni oduprijeti se zlu. Mnoge bajke dokazuju da se najveće zlo može pretvoriti u dobro iako je ono bilo maleno poput najmanjega pšeničnoga ili maslačkova zrna. No, u modernim bajkama nepravda zna nadvladati dobro, ali i vjera zna obratiti. Stoga, u modernim bajkama likovi nisu stalni, već se razvijaju. Dok se u fantastičnim pričama pojavljuju teme poput djetinjstva i odrastanja, igre ili maštovitih putovanja pa s obzirom na to junaci nisu odrasli nego djeca (Pintarić, 2008: 21-22).

5.4. Likovi

Likovi u bajkama većinom su odrasli. S obzirom na socijalni status, to su pretežito bogati (kraljevi, kraljice i bogati trgovci) i siromašni likovi (siromašni trgovci, mlinari, ribari i drvosječe). Druga moguća podjela je s obzirom na svijet iz kojeg dolaze pa likovi mogu biti stvarni (kraljevi, kraljice, drvosječe i krojači) i nadnaravni (vile, vještice, divovi, patuljci i zmajevi). Ulogu lika u bajkama mogu preuzeti prirodne pojave (vjetar, povjetarac), svemirska tijela (Mjesec, Sunce), apstraktne imenice (duša, smrt), različiti antropomorfizirani predmeti (čavao, vreteno, tepih), životinje (golub, patka, zec) i različito drveće i bilje (cvijeće, hrast); (Pintarić, 2008: 22).

Kod dobrih likova, dobrota je već izgledom izražena, ali ne mora nužno uvijek biti tako. Pintarić (2008: 22) navodi: „Ako je djevojka dobra, onda je lijepa da se sa suncem može usporediti, a njezina je dobrota poput zlata pa sve što dotakne, u zlato pretvara, a kada govori iz njezinih usta izlaze ruže, biseri i dijamanti.” Dok kod zlih likova darovana je fizička ljepota, ali zli likovi su pakosni i tašti. Pintarić (2008: 22) objašnjava: „No, ako je lik zao, njemu će za svaku izgovorenu riječ iz usta ispadati zmija ili žaba krastača.”

Likovi su u klasičnim bajkama stalni i određeni što znači da posjeduju osobine koje do kraja bajke ostaju iste. U klasičnim bajkama, najvažniji nadnaravni likovi su: vještice, vilenjac, vile, patuljci, čarobnjaci, zmajevi i divovi. Nadnaravni likovi zastupljeni su u bajkama od

Perraulta do Čapeka. No, najveću su moć imali u klasičnim bajkama, dok u Wildeovim bajkama njihova moć je oslabjela (Pintarić, 2008: 23).

Vile se smatraju gospodaricama magije, a često se pretvaraju u labuda ili pticu. One se pojavljuju u skupinama po tri što upućuje na stalan broj tri i trodijelni ritam života – rođenje, život i smrt. Opisane su kao lijepe, zlatokose, obučene u tanke i prozirne haljine koje žive najčešće u planinama, šumama ili na oblacima. U bajkama imaju ulogu lika pomagača, a često iskorištavaju tuđu dobrotu. One nekada preuzimaju i ulogu kume ili proricateljice budućnosti (Pintarić, 2008: 23).

U bajci „Regoč” autorice Ivane Brlić-Mažuranić, vila Kosjenka je jedna od glavnih nositelja radnje: „A bijaše među vilama jedna mala vila, po imenu Kosjenka, koja bijaše ove noći prvi put sašla na zemlju s oblaka” (Brlić-Mažuranić, 1968: 53).

Vještice su najčešće prikazane kako lete na metli. U klasičnim bajkama, one imaju veliku moć pretvaranja i nanošenja zla, a u odnosu na vile koje mogu biti dobre ili zle, vještice su uvijek predstavljene kao zle. Njihova uloga je bacanje vradžbine na likove kojima namjeravaju učiniti zlo (Pintarić, 2008: 24).

Čovječuljci i patuljci su duhovi tla i zemlje, vezani su uz špilje i pećine u kojima imaju svoje kovačke radionice. Odjevni su predmeti koje nose kape i čizme, a u jednoj ruci nose alat, dok u drugoj ruci svjetiljku (Pintarić, 2008: 25).

Zmajevi su simboli zla i čuvari skrivenoga blaga koje treba pobijediti da bi se otkrilo blago ili spasilo život lijepe djevojke. Oni često stanuju u dvorcu na nepristupačnom mjestu (Pintarić, 2008: 25).

Divovi imaju dobro srce te žele očuvati prirodu. Oni su u početku oholi i samodostatni, ali kasnije doživljavaju obraćenje (Pintarić, 2008: 26). U bajci „Regoč” autorice Ivane Brlić-Mažuranić, div Regoč simbol je prirodne snage, posljednji potomak divova: „Kad je Kosjenka opazila Regoča, skrstila ruke od čuda. Ne mogaše ona pomisliti, da ima ovako velikoga stvora na zemlji” (Brlić-Mažuranić, 1968: 54).

5.5. Pretvaranje

Pretvaranje likova otkiva draž, tajanstvenost i ljepotu bajke. Pintarić (2008: 27) navodi: „Pretvaranje je moć nestvarnoga svijeta i ima ulogu zadiranja u događaje stvarnoga, podjednako u ulozi dobra ili zla.” U bajci „Šuma Striborova”, lijepa je djevojka pretvorena u zmiju i u takvom stanju će ostati sve dok se ne iskupi svojom dobrotom. Pretvaranje se u većini bajki već dogodilo, stoga se u bajci o tome samo obavještava (Pintarić, 2008: 27). Primjer takvoga pretvaranja može se naći u bajci „Šuma Striborova”: „Evo budalaste glave koja će me osloboditi

na svoju nesreću – pomisli grješna duša u guji, požuri se i pretvori se odmah od guje u ljepotu djevojku te stade pred momka” (Brlić-Mažuranić, 1968: 70).

5.6. Prerušavanje

Likovi u bajkama imaju moć prerušavanja ili skrivanja iza odjeće kako bi se oslobodili iz neke nevolje ili nanijeli nekome zlo. Kušnja je povezana s nagradom i kaznom. Dobro u bajkama zavrjeđuje se dobrotom, a dobrota se nerijetko odgađa da bi lik još jednom bio iskušan. Nagrada je najčešće iskazana naslijeđem bogatstva i svadbom. Bajke govore kako treba biti postojan u dobroti te ponekad cijeli život živjeti u nadi. Ponekad se pred likove namjerno stavlja dodatna kušnja kako bi pokazali svoju dobrotu te ako ju pokažu, nadnaravna bića poput vila nagrađuju ih nekim čudom. Dobro se nudi i zlim bićima, ali ona to odbijaju (Pintarić, 2008: 29).

5.7. Blago

Pintarić (2008: 29) objašnjava: „Blago je u bajkama simbol kojemu se teži, ali ono je i izvor zla.” Na kraju, dobri likovi zavrjeđuju nagradu koja je nerijetko iskazana blagom, kraljevstvom i vjenčanjem. Npr., siromašni se mladić oženi bogatom kraljicom i naslijedi njeno bogatstvo. Blago može prouzrokovati i nevolje pa je ono skriveno u špilji, pećini ili ispod zemlje te treba uložiti napor da ga se pronađe. Stoga, glavni junak nalazi se u dvojbi između dvije mogućnosti. Prva je mogućnost da se lik predomisli i prestane tražiti blago, a druga je riskirati znajući da postoji mogućnost stradanja (Pintarić, 2008: 29).

5.8. Dom, obitelj, ognjište

Prva bajka nastala je za vrijeme zimskih večeri kada se obitelj okupila oko tople peći u siromašnoj kolibi da im baka priča priču o boljem životu. Često u bajkama likovi odlaze iz doma na put u nepoznato, prolaze brojne kušnje radeći dobra djela te se obraćeni vraćaju svome domu. U bajkama spisateljice Ivane Brlić-Mažuranić pojavljuju se žena, djed, djeca i stari kućanski predmeti u ulozi čuvara doma. Najčešće se navedeni likovi ne mogu sami suprotstaviti zlu pa im pomažu čarobnjaci, vile ili duhovi. Maćeha je najpoznatiji lik rušiteljice doma i ognjišta odnosno ona koja taj doma nije ni gradila (Pintarić, 2008: 30).

5.9. Nasilje

Smatra se da su bajke primjerene djeci, ali ne sve bajke zbog postojanja oprečnih mišljenja. Jedni tvrde da djeci ne treba čitati bajke u kojima prevladava tema nasilja, dok drugi tvrde da su teme poput nasilja dobre jer se u odgoju djece može prenijeti pouka da nasilje nije dobro. Scene s nasiljem uglavnom su prisutne u klasičnim bajkama, no u fantastičnim pričama i modernim bajkama ih nema. U modernim su bajkama prisutna ponižavanja i ismijavanja drugih (Pintarić, 2008: 31-32).

5.10. Biblijski motivi

Klasične i moderne bajke zasnovane su na istini o ljubavi i dobroti prema bližnjemu, skromnosti i poniznosti, spoznaji, kajanju i opraštanju grijeha. Takva ideja dobrote može se pronaći u Bibliji gdje se govori da drugima ne činiš ono što ne želiš da drugi tebi učini (Pintarić, 2008: 33).

U klasičnim bajkama likovi su određeni i stalni što znači da dobri odabiru put dobra, a zli put zla. Oscar Wilde narušava takav uređeni svijet stavljajući na kušnju zle likove koji naposljetku spoznaju svoju pogrešku te se pokaju i obrate. Nositelji ideje dobra u klasičnim bajkama su djeca, najmlađi sin ili kći, poniženi, ismijavani i siromasi. Premda su takvi likovi umorni od dobrih djela, oni se ne osvećuju, već vjeruju u ljubav prema bližnjemu i zato opraštaju. Andersen u svojoj bajci „Nešto” govori o skromnoj starici koja svojim životom spašava mnoge živote te kada dolazi pred rajska vrata ne pomišlja da je zaslužila dobro. U klasičnim se bajkama manje, a u modernim više vjeruje u oprost grijeha, nakon spoznaje i kajanja (Pintarić, 2008: 33).

Brojni su biblijski motivi u bajkama Brlić-Mažuranić, a u bajci „Šuma Striborova” majka se miri sa svojim križem, oprašta svome sinu kao što je Isus Krist oprostio grešnicima i unatoč tome što je sin zgriješio prema majci, ona ga se ne želi odreći: „Hvala ti, dobri gospodar, na svemu dobromu što mi ga daješ. Ali ja volim ostati u svojoj nesreći, a znati da imam sina, negoli da mi dadeš sve blago i sve dobro ovoga svijeta, a da moram zaboraviti sina!” (Brlić-Mažuranić, 1968: 77).

6. Život i rad Ivane Brlić-Mažuranić

Ivana Brlić-Mažuranić dječji je pisac u najpotpunijem smislu te riječi. U samome početku, ona je pisala za djecu što se može dokazati i po motivima koji se nalaze u njezinim pričama, pjesmama i pripovijetkama. Njezini motivi vezani su uz likove, doživljaje i zgode njezine vlastite djece, a u poukama je nastojala prenijeti moralne stavove i vrijednosti koje je i primjenjivala u odgoju vlastite djece. U njezinim prvim knjižnicama upravo su junaci djeca, a te junake je najčešće imenovala po vlastitoj djeci. Ivana Brlić-Mažuranić pripada redu velikih dječjih pisaca zato što je primjenjivala načine na koje može pridobiti interes djece i odraslih (Crnković i Težak, 2002: 252-253). U svojim djelima kao osnovu umjetnosti primjenjivala je tri bitna elementa – srce, sliku i maštu, što znači neposrednost doživljaja, direktna iskrenost, primarna ljudska naivnost s naglašenim sposobnostima vizualnoga doživljaja te realan i imaginaran svijet (Šicel, 1970: 10). Stoga, njezina pojava za hrvatsku dječju književnost predstavlja uspon i ogromni preokret (Crnković i Težak, 2002: 253). Ona je suvremenica Vladimira Nazora, Josipa Cvrtila i Jagode Truhelke, a s obzirom na to koje mjesto zauzima u hrvatskoj dječjoj književnosti (osobito u bajkama) može ju se usporediti s Andersenom (Pintarić, 2008: 166).

Ivana Brlić-Mažuranić rođena je 18. travnja 1874. godine u Ogulinu. Majka joj je bila Henrieta rodnom iz Varaždina. Otac joj je bio odvjetnik, povjesničar, književnik, član i predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti – Vladimir Mažuranić. Ivana je imala sestru Aleksandru te braću Božidara i Želimira. S obzirom na to da je njihov otac dobio premještaj za posao podžupana u Karlovcu, cijela obitelj tu ostaje od 1875. do 1878. godine, a 1878. godine odlaze u Jastrebarsko gdje ostaju godinu dana te se ponovno vraćaju u Karlovac sve do 1882. godine. Tada odlaze u Zagreb jer je Ivanin otac dobio posao u vladinom Odjelu za unutrašnje poslove (Zima, 2001: 13-14). U izgradnji njezine osobnosti, ključnu ulogu igrala je njezina uža sredina u kojoj je boravila. To su ljudi koji su svojim karakterom i predanošću svom narodu, aktivno sudjelovali u društveno-političkom životu te dali značajan doprinos političkoj i kulturnoj povijesti Hrvatske. Ivana je izdvojila tri osobe koji su imali snažan utjecaj na nju te joj bili uzor u njezinom životnom putu. Među njima je bio njen djed Ivan Mažuranić, pjesnik i estetičar Franjo Marković te biskup Josip Juraj Strossmayer. Dok je s obitelji boravila u Zagrebu, najveći utjecaj na nju imao je njezin djed koji je bio plemenitoga i strogoga patrijarhalnoga duha. Djeda je doživljavala kao čovjeka u kojem je sjedinjeno u jednu cjelinu – pronicavost uma i duha, pjesnički dar, etičko-religiozni ideali i vjera u slavenstvo. Franjo Marković bio je pjesnik, kojega je upoznala kao dijete, a posebno se divila njegovoj poeziji te

osjećanju i doživljavanju ljepote. Josipa Jurja Strossmayera doživljavala je kao izvanrednoga govornika, dobrog poznavatelja književnosti, religioznoga čovjeka i umnoga političara. Na osnovi navedenih karakteristika što ih je uočila kod uglednih ljudi, izgradila je svoje poglede na život, a na prvo mjesto je uvijek stavljala moralne vrijednosti ljudskoga života. Na temelju izgrađenih pogleda na život, proizašli su i njeni umjetnički pogledi odnosno shvaćanja književnosti u cjelini (Šicel, 1968: 8-10).

Treba spomenuti i njezin rodni Ogulin gdje je Ivana 1880. i 1886. godine dobila nadahnuće da napiše svoju prvu pjesmu koja se zove „Zvijezdi moje domovine”. Ivana je dva razreda polazila u djevojačkoj školi u Zagrebu, a ostale razrede školovala se u privatnoj školi na francuskom jeziku. Uz navedenu hrvatsku pjesmu koju je napisala, treba spomenuti i prve pjesničke pokušaje koje je pisala na francuskom jeziku, pjesme sentimentalnog-filozofskog sadržaja – „Le bonheur” i „Ma Croatie”. Osim francuskoga jezika, učila je ruski, njemački i engleski jezik te je na svim navedenim jezicima i čitala. Ona ističe slobodu koju je imala pri odabiru lektira što je kasnije utjecalo na njezinu slobodu prosuđivanja. Od važnijih događaja treba spomenuti Ivanino putovanje u Primorje gdje je u Novom Vinodolskom susrela najstarijega djedovoga brata Josipa, koji je u razgovoru s Ivanom izgovorio odlomak stare novljanske pjesme „O misecu travnju”, što je Ivana odmah zapisala u svoju bilježnicu. No, treba spomenuti i susret s očevim bratićem Franom Mažuranićem koji ju je motivirao da svoje doživljaje i razmišljanja počne pisati u Dnevnik te susret s djedom Ivanom Mažuranićem kad je umirao gdje je Ivana na koricama knjige zabilježila „Posljednje časove Ivana Mažuranića” (Zima, 2001: 14-17).

Fotografija broj 1. *Ivana Mažuranić kao četverogodišnja djevojčica (1878.)*¹

¹ Zima, D. (2001). *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, str. 16.

Godine 1892. Ivana se udaje za odvjetnika Vatroslava Brlića koji dolazi iz ugledne obitelji Brlić iz Broda na Savi. Ivana se tada seli iz Zagreba u Brod gdje ostaje do 1935. godine. Vatroslavova obitelj bila je desetljećima aktivna u hrvatskom javnom i političkom životu te su njegovali interes za umjetnost. Majka mu je bila slikarica Fanika Brlić, a otac autor poznate ilirske gramatike – Andrija Torkvat Brlić. Andrija Torkvat Brlić i njegov brat Ignjat mlađi skupili su mnoštvo djela na „svim jezicima”, ogromnu rukopisnu zbirku i zbirku korespondencije što je Ivana kasnije sređivala, a neke od njih i objavila. Do 1902. godine Ivana je bila zaokupljena majčinskim i obiteljskim obavezama, a u tom razdoblju je i rodila šestero djece. Bez obzira na majčinske i obiteljske obveze, imala je jasni stav o književnosti i ženskom stvaranju pa je tijekom prvih deset godina braka napisala samo jednu malu alegoriju i nekoliko prolova. Naime, ona je smatrala da se „spisateljstvo ne slaže sa ženskim dužnostima” pa je zanemarivala svoju ambiciju za pisanjem (Zima, 2001: 22).

Kada su Ivanina djeca dorasla dobi da pokazuju interes prema knjigama i čitanju, prihvatila je činjenicu da njezina ambicija za pisanjem ima učinak na njezinu majčinsku dužnost. Tako je 1902. godine započeo njezin sustavan književni rad. U početku je pisala dječje pripovijetke i pjesmice koje nemaju neku vidljivu vrijednost u hrvatskoj dječjoj književnosti. U prvih deset godina pisanja, Ivana objavljuje dvije zbirke pripovijedaka („Valjani i nevaljani”, „Škola i praznici”) te zbirku pjesama („Slike”). Nakon toga objavljuje dva najpoznatija i najbolja djela – 1913. godine objavljuje dječji roman „Čudnovate zgode šegrta Hlapića” i 1916. godine zbirku bajki „Priče iz davnine” (Zima, 2001: 22).

Na zahtjev Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1916. godine piše Autobiografiju gdje dobivene podatke uvrštava u budući Hrvatski biografski rječnik. Autobiografija je dovršena prije nego su „Priče iz davnine” izašle iz tiska. Neizmijenjeno izdanje „Priča iz davnine” objavljeno je 1920. godine, a 1923. godine „Čudnovate zgode šegrta Hlapića”. Iste te godine umire njen muž Vatroslav te Ivana objavljuje knjigu pripovijedaka, pjesama, eseja i crtica – „Knjigu omladini”. „Priče iz davnine” su 1924. godine prevedene na engleski jezik pod naslovom „Croatian tales of long ago”. S obzirom na to da je zbirka u Engleskoj dobila brojne pohvale, Ivana je prozvana hrvatskim Andersenom. Treće izdanje „Priče iz davnine” objavljeno je 1926. godine, a u njemu su dodane dvije priče („Lutonjica Toporko i devet župančića” te „Jagor”); (Zima, 2001: 25).

Fotografija broj 2. *Ivana Brlić-Mažuranić*, 1912.²

Godine 1927. objavljuje zbirku dječjih stihova pod nazivom „Dječja čitanka o zdravlju”. Povodom predavanja koje je održala na Dan mira 11. studenoga 1929. godine, 1930. godine objavljuje „Mir u duši”. Nedugo nakon toga (1934.-1935.) objavljuje tri sveska sređene građe iz obiteljske arhive pod nazivom „Iz arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi”. Ivanin otac Vladimir Mažuranić umro je 1928. godine. Iste te godine „Priče iz davnine” prevedene su s engleskoga jezika na švedski i češki te objavljene u Stockholmu i Pragu. Prijevod iste sa švedskoga na danski jezik bio je 1929. godine te objavljen u dva sveska u Kopenhagenu (Zima, 2001: 25-27).

Osim prijevoda njezine poznate zbirke bajki, 1930. godine prijevod je doživio i njezin poznati roman „Šegrt Hlapić” koji je preveden na češki jezik. Predsjedništvo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1931. godine dalo je prijedlog Kraljevskoj švedskoj akademiji u Stockholmu (Nobelova nagrada) za književni rad Ivani Brlić-Mažuranić. Ivana od 1926. godine počinje sve češće obolijevati pa se seli iz Broda u Zagreb 1935. godine. Godine 1937. bila je preporučena za dopisnoga člana u Umjetničkom razredu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti te je iste te godine bila odabrana u Akademijino članstvo. Krajem 1937. godine objavljuje dječji povijesno-pustolovni roman „Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata” kojeg

² Zima, D. (2001). *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, str. 24.

je napisala prema građi koju je pronašla u povijesnim istraživanjima svoga oca Vladimira Mažuranića. Godinu dana nakon (1938.), Ivana priprema za tisak knjigu „Srce od licitara” koja je nastala po izboru pjesama i pripovijedaka iz prve dvije knjige, ali prije tiska nažalost umire (Zima, 2001: 27-29).

Ivana je umrla 21. rujna 1938. godine u Gotlibovu sanatoriju na Srebrenjaku u Zagrebu te je pokopana u obiteljsku grobnicu na Mirogoju. Nakon Ivanine smrti objavljena je knjiga „Srce od licitara” (1938.), a 1943. godine objavljene su „Basne i bajke” koje su prije bile objavljivane u periodici te pronađene u rukopisnoj ostavštini. U njezinoj ostavštini nalazi se još jedan dio rukopisne građe koji nije objavljen kao i privatna korespondencija koja je djelomično proučena. Nakon njenoga velikoga književnoga uspjeha, njezina se djela prevode na većinu europskih jezika. Najnoviji prijevod romana „Čudnovate zgrade šegrta Hlapića” objavljen je 1998. godine (Zima, 2001: 29-31).

Fotografija broj 3. *Ivana Brlić-Mažuranić okružena djecom i unučadi prilikom proslave 60-godišnjice njezina života.*³

³ Zima, D. (2001). *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, str. 30.

6.1. Zbirka bajki „Priče iz davnine”

„Priče iz davnine” izuzetna je zbirka u hrvatskoj književnosti, zbirka koja je objavljivana u petnaestak izdanja i na više jezika (Hranjec, 2006: 60). „Priče iz davnine” prvi put su objavljene 1916. godine kao zbirka od šest bajki. To su: „Kako je Potjeh tražio istinu”, „Ribar Palunko i njegova žena”, „Regoč”, „Šuma Striborova”, „Bratac Jaglenac i sestra Rutvica” te „Sunce djever i Neva Nevičica” (Crnković i Težak, 2002: 65). U trećem izdanju iz 1926. godine dodane su još dvije bajke („Lutonjica Toporko i devet župančića” i „Jagor”) tako da cjelovita zbirka obuhvaća osam bajki (Zima, 2001: 96).

Naslov zbirke označava „priče” koje podsjećaju na davne legendarne događaje i osobe te izraz „iz davnine” ukazuje na podrijetlo iz slavenske mitologije i usmene književnosti (Hranjec, 2006: 60). Autorica navodi sljedeće: „Ni jedan prizor, ni jedna fabula, ni jedan razvoj, ni jedna tendenca u ovim pričama nisu nađeni gotovi u našoj mitologiji” (Crnković i Težak, 2002: 266). U pisanju zbirki bajki, autorica navodi da je iz slavenske mitologije preuzela samo imena likova, iz narodnoga stvaralaštva brojke (tri, sedam i devet) i stilizaciju cijelih rečenica, a karakteristike i značenje likova je sama dodala (Zima, 2001: 96). Diklić (1997: 21) pak navodi ono što je autorica rekla za sebe: „S toga gledišta moje su priče, zaista ne moje nego su one pričanja, priviđenja, nade, vjerovanja i uzdanja cijele duše slavenskoga plemena.” Na tim pretpostavkama je gradila svoj model priča koje odlikuju originalnom pripovjedačkom strukturom, kompozicijskim ustrojstvom i etikom, a koje proizlaze iz bujne autoričine mašte. Umjetnički svijet u „Pričama iz davnine”, složeniji je i bogatiji od mitološkoga svijeta i svijeta narodnoga stvaralaštva. Unatoč tome što se njezina pripovjedačka proza temelji na narativnim osobnostima, razlike se mogu uočiti u etičkom profiliranju likova, slojevitom fabuliranju, kultiviranom književnom izrazu i naglašenoj poetskoj atmosferi brojnih prizora (Diklić, 1997: 21-22).

Priče su ahistorijske, stoga se mogu podijeliti na priče s pretkršćanskim i starim slavenskim sadržajima te na priče iz ranokršćanskoga feudalnoga vremena (Hranjec, 2006: 61). Stjepko Težak tvrdi da je u svim pričama iz zbirke bajki prisutan jak pečat godišnjih doba pa ih je podijelio na proljetne, ljetne i zimske (Crnković i Težak, 2002: 274). Poticaj za pisanje zbirke bajki autorica je dobila kada je žeravica izletjela iz kamina koja ju je podsjetila na male slavenske kućne duhove *Domaće*, a koje je poznavala iz djela ruskoga znanstvenika Aleksandra Afanasjeva. U zbirki bajki „Priče iz davnine” mogu se uočiti strukturni, tematski i značenjski elementi koji ukazuju na neoromantizam kao jedan od nekoliko poetičkih sklopova. Joža Skok navodi u svojoj analizi književnoga djela Ivane Brlić-Mažuranić kako je moderna njezino književnopovijesno izvorište i estetsko uporište zbog izuzetne vizualnosti što je autorica

smatrala kao važan poticaj svake umjetnosti, a i zbog mitologije koja je bila motiv u „Pričama iz davnine” (Zima, 2001: 97-98).

Fotografija broj 4. *Ivana Brlić-Mažuranić kod kamina u obitelji Brlić godine 1929.*⁴

Joža Skok prema Crnković i Težak (2002: 274) podijelio je likove po sljedećim kriterijima: „po manjoj ili većoj ovisnosti o shemi narodne priče, po prisutnosti djece kao glavnih ili sporednih likova, po odnosu djece prema roditeljima, po likovima koji se ponašaju kao djeca te po podjeli djece na malu djecu”. U zbirci bajki nalaze se likovi irealnoga svijeta (vještice, vile, divovi i dobri - Bagan, Domaći i zli – duhovi, zmajevi, nadzemaljski gospodari - Stribor, Regoč, Mokoš, Svarožić) i realnoga svijeta (majke, očevi, bake, djedovi, maćehe, djeca i junaci). Međutim, posebnu kategoriju čine različite životinje – ptice, vjeverice, jeleni i medvjedice te fantastično-mitološka bića – orijaška ptica, zlatna pčela i orijaška zmija (Diklić, 1997: 23). U pričama „Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica” i „Jagor” djeca su glavni junaci, u „Ribaru Palunku” i „Regoču” djeca se pojavljuju kao sporedna lica, a u „Šumi Striborovoj” i „Kako je Potjeh tražio istinu” likovi se ponašaju kao djeca (Crnković i Težak, 2002: 274).

⁴ Zima, D. (2001). *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, str. 28.

„Likovi su polarizirani na dobre i zle pa se ne može govoriti o primjeni crno-bijele tehnike u oblikovanju likova“ (Diklić, 1997: 24).

Ivana Brlić-Mažuranić u sve je priče unijela svoj pogled na svijet, a u njegovoj izgradnji prisutna je legenda sa svojim dvjema važnim sastavnicama: vjerom u Božju pomoć u borbi protiv zla i spremnosti na žrtvu koja na kraju donosi spas. Najvišu vrijednost u njenim pričama ima njezin stil i jezik, način pripovijedanja, ritmička i akustična ekspresivnost stila i jezika. Na osnovi te njene najviše vrijednosti, priče se mogu podijeliti u dvije kategorije: na one u kojima je deseterac kao dio stopljen u njezin ritmičko i akustični ekspresivni stil i jezik („Šuma Striborova”, „Regoč”, „Jagor” i „Kako je Potjeh tražio istinu”) te na ostale u kojima se deseterac nalazi u kraćim ili dužim odjeljcima („Bratac Jaglenac i sestra Rutvica”). Jedan od uzroka ljepote njenih priča jest upravo raščlanjivanje funkcionalne uporabe glagolskih vremena, ali i bogat vokabular te posebna ritmičnost koji su najbolji primjeri narodnoga štokavskoga jezika (Crnković i Težak, 2002: 274-275). Njezina zbirka bajki osim visoko izražene referencijalno-značenjske funkcije (općeljudske znakovitosti, filozofske i estetske određenosti) ima i estetsku funkciju. Osim misaone vrijednosti ima i slikovnu zato što potiče čitatelja na maštu, zamišljanje i doživljavanje slika. Humor je također prisutan u njezinoj zbirci bajki, a izražen je u obliku blagog humora koji prevladava u običnim i besmislenim situacijama (Diklić, 1997: 25-27). Zbirka bajki „Priče iz davnine” pripada u red hrvatskih knjiga koje su napisane „jezikom bez mane” (Diklić, 1997: 30). One se razlikuju od narodnih bajki po etici srca, a njihova veličina odražava se u pročišćenosti forme i izraza (Težak, 1969: 88). Upravo zbog svoje ljepote, originalnosti, posebnoga jezika i poučnosti, mnoge generacije čitaju ih kao obavezno lektirno djelo u školi, ali i u slobodno vrijeme kod kuće. Autorica je u svojoj zbirci bajki koristila predivne opise krajolika i fantastične likove kako bi prenijela čitateljima pouku. Iz tih priča mogu se izvući različite pouke, od bezuvjetne majčinske ljubavi do pobjede ljubavi i prijateljstva nad zlom i mržnjom.

6.1.1. Analiza bajke „Šuma Striborova”

Najpoznatija bajka Ivane Brlić-Mažuranić je „Šuma Striborova” u kojoj se zbivaju različita čudesa i kušnje (Pintarić, 2008: 175). Na kušnju se stavlja ljubav sina prema majci, ali još više ljubav iznevjerene majke prema sinu. U „Šumi Striborovoj” momak je oženio djevojku (guju) koja je sve radila da napakosti njegovoj majci, a na kraju momak začaran čarima djevojke (guje), okrenuo se protiv majke te ju otjerao od kuće. Međutim, kako je majka voljela svoga sina više nego sve blagodati ovoga svijeta, nestalo je čarolije (šume, Stribora i djevojke-guje), a na livadi su ostali samo majka i sin zagrljeni iskrenom ljubavlju (Pintarić, 1999: 138).

Majka je bila stara i mudra pa je pokušala sina upozoriti na djevojku. To je vidljivo u sljedećem ulomku: „Uze on djevojku za ruku i povede je kući. A živio je taj momak sa svojom starom majkom i pazio majku kao ikonu. – Evo, majko, snahe – reče momak, kad stigoše on i djevojka kući. – Hvala Bogu, sinko – odvratila majka i pogleda ljepotu djevojku. Ali je majka bila stara i mudra i odmah spozna, što imade snaha u ustima. Ode snaha da se preobuče, a mati reče sinu: – Lijepu si mladu izabrao, samo pazi, sine, nije li ono guja! Sin se malo ne skamenio od čuda: otkud njegova mati znade da je ono bila guja? Razljuti se u srcu i pomisli: »Moja majka mora da je vještica.« I odmah zamrzi na majku” (Brlić-Mažuranić, 1968: 71).

Međutim, snaga majčinske ljubavi toliko je uzvišena u ovoj bajci da se postavlja pitanje ne prelazi li ljudskost, nije li idealna ili ipak nedostižna? Majčinska ljubav u ovoj bajci dovodi se u sukob s ljudskom težnjom za vječnom mladošću.

Vrhunac je ove bajke trenutak kada Stribor ponudi baki da vrati svoju mladost pokazujući joj njeno rodno selo. „Uniđi kroz ogradicu, pljesni rukama i pomladit ćeš se odmah. Ostat ćeš u selu svome da mladuješ i da se raduješ, kao pred pedesetak godina! – reče Stribor!” (Brlić-Mažuranić, 1968: 77). Majka (baka) je bila stavljena pred kušnju, otići u svoje rodno selo i zauvijek se pomladiti zato što više ne bi znala da je imala sina. Stoga, baka kaže: „Hvala ti, dobri gospodar, na svemu dobru što mi ga daješ. Ali ja volim ostati u svojoj nesreći a znati da imam sina negoli da mi dadeš sve blago i sve dobro ovoga svijeta a da moram zaboraviti sina!” (Brlić-Mažuranić, 1968: 77). Ljubav prema djetetu zaustavlja majku da se odluči vratiti u svoju mladost. Majka doznaje da s povratkom u prošlost mora prekinuti sve veze sa sinom, stoga se bez razmišljanja odriče svoje mladosti zbog sina. Njezina odluka u bajci ruši svijet čudesa, carstvo čarolije i uništava svijet ukletih (Težak i Težak, 1997: 122). Završna slika u bajci pokazuje da je majčinska ljubav jača od svih sila na svijetu: „Pade sin pred majku na koljena, ljubi joj skute i rukave, a onda je podiže na svoje ruke i nosi kući kuda sretno do zore stigoše” (Brlić-Mažuranić, 1968: 77).

U bajci taj čin je etički i duhovni zato što je izražen snažnom i plemenitom ljubavlju prema sinu. Propadanje šume Striborove simbol je osvješćivanja od nametanja varki jer u ovom slučaju varka je vjera u mogućnost povratka u mladost (Težak i Težak, 1997:122). Nadalje, u bajci se izdvajaju sljedeći motivi: *motiv oprosta*, *motiv majke* odnosno neizmjerene i čiste majčinske ljubavi, ali i *odnos majke i djeteta*. Svi navedeni motivi počivaju na autoričinom kršćanskome svjetonazoru.

Bajku nose tri lika:

1. Majka (baka) je čuvarica kućnoga ognjišta, primjer najčišće majčinske ljubavi i utjelovljenje same dobrote. Ona udovoljava svim snahinim naređenjima i brine za glas svoga sina skrivajući njegove mane pred susjedima (Težak i Težak, 1997: 122). U cijeloj bajci naglašena je majčina ljubav, ali i bojazan za sina: „Otpremi je, sine, otkud si je doveo, sad si na svoje oči vidio, koga u kući hraniš. – I mati htjede da ogrli sinka” (Brlić-Mažuranić, 1968: 75).

Brižna je za svoga sina u tolikoj mjeri da se u svojoj nevolji boji zatražiti Boga za pomoć: „Idući putem, htjela se pomoliti Bogu za pomoć, ali se predomisli govoreći: Opazio bi Bog da mi sin ne valja” (Brlić-Mažuranić, 1968: 71). Majka (baka) ima i osobinu lukavosti zato što je uspjela prevariti svoju snahu objašnjavajući joj buku Domaćih kao djelovanje vjetra kroz plamen, proglašivši Tintilinićev opanak žeravicom te njegov udarac praskom kestena u žaru i pepelu (Težak i Težak, 1997: 123). Željna je veselja i voli zabavu pa se uhvatila u kolo s Domaćima: „Pa zaigra kolo: po ognjištu, po pepelu, pod policu, na stolicu, po ćupu, na klupu! Igraj! Igraj! Brzo! Brže! Cikću, vrište, guraju se i krevelje. Sol prosuše, kvas proliše, brašno rastepoše - sve od velike radosti. Vatra na ognjištu plamsa i sjaji, pucka i grije; a baka gleda i gleda. Nije joj to žao ni soli ni kvasca, nego se raduje veselju što joj ga Bog šalje na utjehu” (Brlić-Mažuranić, 1968: 73). Beskrajno je strpljiva i odana svome sinu te je spremna sve žrtvovati kako bi nazad pridobila svoga sina. Svaku priliku iskorištava da bi mu otvorila oči, a kada shvati da sama ništa ne može onda traži saveznike da joj pomognu.

2. Sin (momak) po osobnosti je naivan, neiskusn, budalast, neuputan, nerazborit, ali ujedno i dobričina, plašljiv, stidljiv te se ne usuđuje odbiti uslugu onome tko mu malo polaska (Visković, 2005: 186). Nalazi se između dviju suprotnosti – dobra i zla. Dobro predstavlja njegova majka, a zlo njegova djevojka (guja). No, on se priklanja zlu što se može uočiti u trenutku kada podupire svoju djevojku (guju) kako bi joj ugodio. Do susreta s djevojkom (gujom) poštovao je majku, a kada je majka dokazala da snaha ima zmijski jezik, tada je sin proglasio majku vješticom i otjerao ju je od kuće. „Ali sin je bio baš posve budalast čovjek, pa se još više usprkosio i suprot sela i suprot majke i suprot istih svojih očiju: Neće da sudi ženi-guji, nego još vikne na majku: - Otkud tebi svračići u to doba, vještice stara? Nosi mi se iz

kuće!” (Brlić-Mažuranić, 1968: 75). Kada su ga više sile opomenule zbog grijeha, kaje se, ali licemjerno i lukavo pronalazi druge razloge kako bi naveo djevojku (guju) da krenu tražiti majku (Težak i Težak, 1997: 124). „Hajdemo za materom, da vidimo, kako će poginuti od studeni” (Brlić-Mažuranić, 1968: 75). Sin je postao ponizan i svjestan istine tek kada se cijela šuma stresla i djevojka pretvorila u zmiju: „Moli sin Boga i majku da mu oprostite. Bog mu oprost, a majka mu nije ni zamjerila bila” (Brlić-Mažuranić, 1968: 77). Hranjec (2009: 333) piše da na samome kraju slijedi još jednom naglašavanje majčine bezgranične ljubavi kada sin spozna svoju zabludu.

Može se zaključiti da je lik sina simbol čovjeka u ovome svijetu koji se nalazi između dobra i zla. Čovjek je nemoćan u borbi protiv zla jer je ono u tom trenutku privlačnije. Međutim, ipak dobro je pobijedilo jer je majka bila prepuna ljubavi i spremna žrtvovati sve kako bi vratila svoga sina.

3. Snaha (guja) predstavlja simbol zloće, sebičnosti i nezahvalnosti. Autorica je proglašava zlom zato što ona „bijaše ljudska duša radi grijeha i zlobe ukleta” i od te njene zloće bi ju jedino mogao osloboditi samo onaj koji bi je oženio. „Ali kako bijaše zlobno pomislila, onako joj ostade u ustima gujin jezik” (Brlić-Mažuranić, 1968: 70). Kada je pronašla osobu koja ju je oženila, ona nije nadvladala svoje zlo u sebi, već se njena zloća prenijela na momka koji ju je izvukao iz ukletosti (Težak i Težak, 1997: 123). „Počelo njih troje živjeti zajedno, ali ono zlo i naopako. Snaha jezičljiva, nazlobna, proždrljiva i goropadna” (Brlić-Mažuranić, 1968: 71). Njezina jezičljivost očituje se u situacijama kada se obraća starici: „- Uzmi kozu, neka te vodi. Kuda ona gore, tuda ti naglavce dolje” (Brlić-Mažuranić, 1968: 71). Njezina goropadnost izražena je u trenutku kada je naišla na veselje Domaćih. „Što je ovo nesrećo stara?” (Brlić-Mažuranić, 1968: 74). Snaha (guja) ima i osobine taštine i hvalisavosti: „Pozvat će snaha čitavo selo da vidi kako ona ima pilića za Božić kad ih nitko nema” (Brlić-Mažuranić, 1968: 74).

U bajci se pojavljuju još sljedeći likovi:

1. Djevojčica s triješčem je siromašna, nasmijana i umiljata djevojka. Ona zrači svojom milinom i vedrinom. Baki je donijela svoje luči iz kojih su kasnije izašli Domaći koji će joj pomoći, a sama djevojčica postat će nagrada sinu koji je okajao svoj grijeh (Težak i Težak, 1997: 125). „Uto vidje ona, kako k njoj ide neko ubogo djevojče, na njemu samo izderana rubina, a rame pomodriilo od studeni, jer joj se rukav iskinuo. Ali se svejedno djevojče nasmijava jer je umilne ćudi. Pod pazuhom joj svežanj triješća” (Brlić-Mažuranić, 1968: 72).

2. Malik Tintilinić prvak je Domaćih, kućnih duhova slavenske mitologije, požrtvovan je, susretljiv, dosjetljiv, spretan, veseo, snalažljiv i poduzetan (Težak i Težak, 1997: 125). Sklon je i šalama i bezazlenim idejama. Izuzev toga, najdomišljatiji je i najspremniji pomoć starici:

„Prikučila se licem do pepela, ali se Malik Tintilinić hitro baci nožicom i kvrcne petom snahu po nosu. Viče snaha kao da se u moru topi, sva je garava po licu, a pepeo joj posuo raščupane kose” (Brlić-Mažuranić, 1968: 74). Moralno je dvojbeno biće, stoga može biti kriv kada neko dijete odluta i izgubi se u šumi jer ga privuče svojom igrom i plesom (Zalar, 2014: 21). Malik Tintilinić pripada skupini likova iz slavenske mitologije.

3. Stribor je šumski starješina, kralj u kraljevstvu čuda, svemoćni čarobnjak koji zle kažnjava, a dobre nagrađuje. On ne rješava pitanje glavnoga junaka, već pruža rješenje kojim majku stavlja na kušnju, a njezin odgovor, čaroliju i zemlju čudesa čini nepotrebnom pa nema više dobrih i zlih likova (Težak i Težak, 1997: 126). „Ne budali, bako! – odgovori Stribor – otkud bi ti za svoga sina znala? On će ostati u ovom vremenu, a ti ćeš se vratiti u mladost svoju! Ni znati nećeš za kakvog sina!” (Brlić-Mažuranić, 1968:77).

Autorica ovom bajkom šalje poruku u kojoj želi poručiti da dok god ima iskrene i požrtvovne majčinske ljubavi, zlo neće nadvladati dobro. Portreti likova su sažeti i profinjeni, stoga ova bajka nadilazi stereotip narodne bajke (Težak i Težak, 1997: 127).

6.1.2. Analiza bajke „Regoč”

Težak i Težak (1997: 128) objašnjavaju: „Regoč je himna mladosti i najljepšim čovjekovim vrlinama po kojima riječ ljudskost, čovječnost, humanost dobivaju svoj najplemenitiji smisao, uzvišeniji od svega neljudskog i nadljudskog.” Ova bajka dobiva svoj puni smisao oživljavajući svijet divova i vila te podsjećajući što mogu napraviti zloća i ljubomora. Bajka „Regoč” ukazuje na srodnost s antibajkom zato što glavni likovi radnje – Ljiljo i ostali pastiri, ne dobivaju čarobni vilinski veo, već njihova vilinska prijateljica iz nadsvijeta uništava svoju svemoćnu vilinsku koprenu (Težak i Težak, 1997: 128).

Radnja bajke zbiva se u ljetnoj noći: „Jedne lijepe ljetne noći čuvali konjari na livadama konje” (Brlić-Mažuranić, 1968: 53). Kao mjesto radnje mijenjaju se različite pozornice poput pašnjaka, dolina, bregova, šuma, podzemlja, oblaka i zemlje oko Legen grada. Međutim, središte radnje zbiva se na trima pozornicama – podzemlje, Legen grad i šuma. Primjerice, u Legen gradu: „Zvao se pak taj čovjek Regoč i življaše u Legen gradu i nije imao posla nego da broji kamenje Legen grada” (Brlić-Mažuranić, 1968: 54). Na navedenim trima pozornicama se odvijaju najuzbudljivije scene poput Kosjenkine igre u podzemlju, Kosjenkine igre s pastirima te razgovor Kosjenke i Regoča u Legen gradu (Težak i Težak, 1997: 129).

Radnja bajke odvija se u dva glavna dijela. Oba glavna dijela započinju igrom koja vodi u pustolovinu, a pustolovina vodi do novih saznanja. Prvo radnju pokreće Kosjenkina radoznalost i dobrota srca. Iz radoznalosti nastaje želja za otkrivanjem i putovanjem što donosi

pustolovinu i nova saznanja. Kosjenkina želja da juri na konju i da obiđe lijepu krajinu dovodi ju u Legen grad gdje upoznaje diva Regoča, a njezina želja da zaviri ispod zemlje dovodi ju na povratku u podzemlje (Težak i Težak, 1997: 128). „Najednom, kada Kosjenka zakrenula oko najvećeg zida, a ono pod zidom spava golem čovjek, veći negoli najveći hrast u najvećoj šumi” (Brlić-Mažuranić, 1968: 54). Drugi dio bajke ovisi o izvanjskim čimbenicima gdje je vila Kosjenka opet pokretač radnje. Ona razbacuje svoje bisere kako bi razveselila pastire i pastirice, upućuje Regoča kako će ih zaštititi od nevremena te spašava djecu žrtvujući svoj veo (Težak i Težak, 1997: 128).

Bajka „Regoč” dobila je ime po divu Regoču.⁵ U njoj su nositelji radnje, a ujedno i glavni junaci, dva mitska bića – Regoč i Kosjenka. Regoč je čuvar Legen grada koji je sagrađen po narodnoj mašti, a spominje se u pjesmama i predajama pod nazivom „Leđan” (Marković, 1970: 124-125). Kao što i sam naslov bajke upućuje na mitski sloj, tako se mitska dimenzija odražava i u lokaciji i imenu samoga grada, Legen grada. Riječ je o izmišljenom gradu koji je plod ljudske, odnosno narodne mašte. „Sedmi dan pred zoru stigoše do srca ravnice, a u srcu ravnice stajahu porušene zidine strahovito velikoga grada Legena u kojemu vladaše silna zima” (Brlić-Mažuranić, 1968: 54).

Regoč je div kojega odlikuje golemo tijelo, dobrodušnost, intelektualna ograničenost, pasivnost i nezainteresiranost za nove pustolovine: „...golem čovjek, veći negoli najveći hrast u najvećoj šumi. Na tom čovjeku ogromni plašt od debela platna, a opasao se remenom od pet hvati. U toga čovjeka glava velika kao najveći badanj, a brada kao stog kukuruzovine. Tako je velik taj čovjek da bi tko pomislio: ono se crkveni toranj povalio uza zid” (Brlić-Mažuranić, 1968: 54). On predstavlja simbol moći jer spašava pastire i Kosjenku te simbol sirove i prirodne snage koju često troši na besmislen posao (Težak i Težak, 1997: 131). Taj prizor iz knjige pokazuje trenutak kada je Regoč spasio Kosjenku: „Da je Regoč viknuo od žalosti, potreslo bi se podzemlje i ugasila bi se sasvim svjetiljka – nestalo bi i one male svijetle krijesnice kraj hladne Kosjenke. Ali Regoču bijaše od žalosti tako stisnulo u grlu da nije mogao vikati, nego on pruži svoju silnu ruku i polagano dohvati hladnu Kosjenku i položi je na svoj dlan, te je grijaše i grijaše među oba dlana kao zimsku ptičicu” (Brlić-Mažuranić, 1968: 59).

Vila⁶ Kosjenka netipičan je lik. Ona dolazi s oblaka, malena je i krasna kao zvijezda. Veoma je radoznala, voli djecu i igru te želi ostati u realnom svijetu (Pintarić, 2008: 174).

⁵ U „Tumaču imena” navodi se objašnjenje: „Regoč (Regoc). Vilenik silno jak i golem, kojega pominje dubrovački pisac Đorđić u svome Marunku” (Brlić-Mažuranić, 1997: 306).

⁶ „Mitske predaje pripovijedaju o vilama i povijesnim osobama kojima je narod pripisao nadnaravnu moć. Pomagale su junacima i samo noću dolazile u sela. Priča se da su zavodile mladiće javljajući im se u snu. Jedni pripovijedaju da su ih vile izliječile; drugi da su siromašnim djevojkama pomagale brže istkati ruho za udaju; treći

Njezina radoznalost i želja za avanturama može se uočiti u ovom prizoru: „Ali Kosjenki se htjelo još bržeg jahanja. Sagne se ona i uštipne vranca za desno uho. Poplaši se vranac, digne se na stražnje noge, a onda poleti ravno preda se, ostavi druge konje, ostavi livade i odnese kao vihor Kosjenku u daleki svijet” (Brlić-Mažuranić, 1968: 53).

Dječak Ljiljo važan je junak ove bajke, a dolazi iz stvarnoga svijeta. On se istaknuo svojom mudrošću i ljepotom među ostalom djecom u selu. Vođa je pastira, a odlikuje ga hrabrost i poduzetnost (Težak i Težak, 1997: 133). Njegova hrabrost i poduzetnost očituju se u trenutcima kada se svi prepadnu Regoča: „Ne bojte se braćo, nije mogao Bog ovoliko grdosiju na zlo stvoriti, jer da je zlo, već bi odavna pola svijeta pomorila” (Brlić-Mažuranić, 1968: 61). Shvatio je da će voda potopiti oba sela što pokazuje da je mudriji od odraslih. Zavolio je Kosjenku kada je žrtvovala svoj veo za djecu. On predstavlja vođu mladoga naraštaja koji će pobijediti zlo u svijetu.

Autorica bajkom želi poručiti da u pravom prijateljstvu ne postoje granice i različitosti koje mogu odijeliti ljude. Upravo, Regoč i Kosjenka su dolazili iz dva različita svijeta, bili su potpuno različiti, ali opet povezani svojom dobrotom, odanošću, toplinom i plemenitošću.

Njihove vrline povezali su ih na putu do doline, ali i u trenutku kada je trebalo spasiti seljane od nasipa vode. Djeca iz sela dane su provodila igrajući se na pašnjacima i ne mareći za svađu odraslih u selu. To pokazuje da su dječja srca čista i otvorena. Time autorica želi poručiti da treba imati srce poput djece jer jedino kada vlada ljubav i prijateljstvo može se pobijediti zlo i mržnja.

da su pomagale nejakim pastirima; četvrti da su mlade prenijele preko jezera u planinu, a stare pred crkvu itd. Činile su zlo jedino ako bi im se tko zamjerio izdajući tajnu da im stopalo jedne noge ima magareća ili konjska kopita ili kozje papke. U narodnoj percepciji vile su bajkovite ljepotice, gotovo uvijek u dugim bijelim, rjeđe plavim haljinama, dugih zlatnožutih počesljanih kosa, s modrim ili zelenim očima i imale su nadnaravnu moć” (Dragić, 2008: 428).

7. Život i rad Hansa Christiana Andersena

Hans Christian Andersen je najpoznatiji pisac danskoga romantizma i bajke uopće (Pintarić, 2008: 79). On se smatra ne samo kraljem dječje priče nego cijele dječje književnosti. Rođen je 2. travnja 1805. godine u Danskoj u Odenseu na otoku Fynu. Andersen je dijete neuspješnoga postolara Hansa Andersena koji mu nije osigurao sredstva za život na izravan način, već se o tome brinula njegova majka Anne Marie Andersdotter radeći kao pralja za bogataške obitelji (Crnković i Težak, 2002: 57). Otac je uveo sina Andersena u svijet bajki i priča. Čitao mu je Bibliju, La Fontaineove komedije i basne te priče iz „Tisuću i jedne noći”. Kada je Andersen imao sedam godina, prvi put je posjetio kazalište u Odenseu. Kazalište ga je zaintrigiralo te je rado glumio i pjevao u kazalištu lutaka koje mu je izradio njegov otac. Otac ga je još naučio izrezivati ornamente od papira pa je Hans Christian bio i u tome vješt. Stoga, neki od papirnih ornamenta čuvaju se danas u Muzeju „Hans Christian Andersen” u Odenseu. (Javor, 2005: 42). Kada je Hans Christian imao jedanaest godina, umire mu otac te je sinu ostavio u baštini smisao za lijepo i težnju za umjetnošću (Crnković, 1967: 37). Otac mu je podario sposobnost maštanja koja ga je uzdigla u visoki položaj u društvu te tako mu „osigurala sredstva za život” (Crnković i Težak, 2002: 57).

Andersen je prošao dugi put dok nije došao do samoga vrha. Po izgledu je bio siromašan, zaljubljive prirode, prijatelj djece i potreban dječjega društva, ali u tome nije imao sreće. S obzirom na to da je potjecao iz siromašne obitelji, nije se redovito školovao pa je radio u tvornici sukna (Crnković i Težak, 2002: 57). Važan korak u njegovom životu bio je njegov odlazak u Kopenhagen. Tamo je tražio sreću u kazalištu kao pjevač, plesač i glumac (Crnković, 1967: 37). Pokušao je pisati dramske igre i pjesme, ali kada je izgubio glas, odustaje od toga i napušta kazalište. Obitelj Collin odigrala je važnu ulogu u njegovom životu. Direktor Kraljevskoga kazališta u Kopenhagenu, ugledni i bogati savjetnik Jonas Collin uočio je njegovu darovitost i nedostatak obrazovanja pa mu je omogućio upis u srednju školu. Nakon srednje škole, išao je polagati prijemni ispit za upis na sveučilište, ali na kraju nije studirao (Javor, 2005: 42). Kasnije se za njega brinuo pjesnik Guldberg, ali bio je gost i u drugim obiteljima koji su mu pomagali na razne načine. Drugi članovi obitelji Collin pojavljuju se pod raznim imenima u njegovim pričama. Po zagovoru svojih zaštitnika, dobio je kraljevsku potporu. Pod utjecajem Hoffmana napisao je djelo „Put pješke od Holmskog kanala do istočnog kraja Amagera” (Crnković, 1967: 37). Godine 1831. dobio je stipendiju te odlazi na svoje prvo putovanje u Njemačku. Postao je najveći pisac-putnik svoga vremena. Putovao je u Švicarsku, Francusku, Španjolsku, Maroko,

Portugal, Norvešku, Nizozemsku, Austriju i Italiju (Javor, 2005: 42). Putovanje u Italiju ostavilo je utisak na njegov književni opus (Crnković, 1967: 37).

Fotografija broj 5. *Hans Christian Andersen* (1869.)⁷

Četrdeset godina trajao je Andersenov književni opus (Pintarić, 1999: 99). Godine 1835. objavljuje prvu knjižnicu priča: „Kresivo”, „Veliki i Mali Nikola”, „Cvijeće male Ide” i „Kraljevna na zrnju graška”. Za navedene priče izrečene su brojne kritike zato što su neki smatrali da su grube, da vrijeđaju moral te da u njima nije vidljiva pouka. Međutim, pisac je ustrajno objavljivao nove priče. Od 1835. do 1872. godine napisao ih je ukupno 168. Godine 1846. prevedene su na engleski jezik te je Andersen postao slavan pisac. Njegove priče prevedene su na više od sto jezika te su objavljivane u mnogo izdanja (Crnković i Težak, 2002: 57).

Manje je poznato da je Andersen pisao romane, pjesme, drame i putopise. U romanima uglavnom opisuje sukob pojedinca i sredine, stoga se smatra da i u njima ima dosta autobiografskih crta. Njegovi poznati romani su: „Improvizator” (1835.), „Samo svirač” (1837.) i „Biti il' ne biti” (1857.). Mnogo je putovao, a kao rezultat tih putovanja nastali su putopisi: „U Španjolskoj” (1833.), „U Švedskoj” (1837.) i „Pjesnikov bazar” (1842.). Važno mjesto među putopisima zauzima „Slikovnica bez slika” (1840.) u kojemu Mjesec trideset i tri večeri priča siromašnom slikaru s obale ono što vidi po svijetu (Pintarić, 2008: 79).

⁷ Mrežna stranica: https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Christian_Andersen. (Preuzeto: 6. svibnja 2023.)

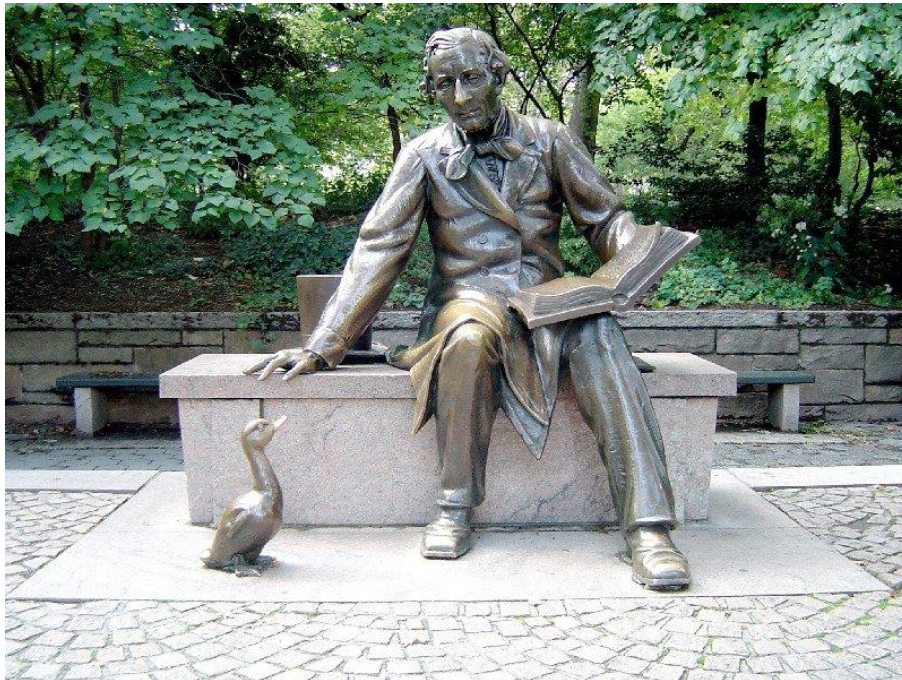
Andersen je stekao svjetsku slavu kao pisac priča i bajki (Javor, 2005: 42). Naime, napisao je 156 bajki čije je polazište u danskim narodnim pričama i motivima narodnih legendi (Pintarić, 1999: 99). Kao i kod drugih bajkopisaca, u Andersenovu stvaralaštvu uočljivo je da su njegova djela nastala na temeljima usmene književnosti. Neke bajke i priče je doradivao svojom maštom, a najviše ih je izmišljao. Među najpoznatijim bajkama ubrajaju se: „Kraljevna na zrnu graška”, „Divlji labudovi”, „Mala sirena”, „Palčica”, „Ružno pače”, „Djevojčica sa žigicama”, „Carevo novo ruho”, „Kresivo”, „Slavuj”, „Zvekan”, „Svinjar”, „Tratinčica”, „Snježna kraljica”, „Mali Nikola Veliki Nikola”, „Petero iz graškove mahune”, „Slavuj”, „Lan”, „Čajnik”, „Postojani kositretni vojnik”, „Zaručnici”, „Puž i ružin grm” (Pintarić, 2008: 79). Počeci njegovih bajki trojaki su: prvi su slični počecima priča iz stvarnoga života iza kojih dolazi do laganog prijelaza u bajku, drugi su pejzažni, a treći odmah uvode u bajku. U velikom broju njegovih bajki, završeci su klišeizirani pa neki likovi zaslužuju nagradu, nekima dolazi zaslužena kazna, a neki se moraju pomiriti s nepravdom (Pintarić, 1999: 100). On je bajku poveo novim putevima, proširio joj tematiku i dao joj svoj osobni pečat (Crnković, 1967: 37).

Andersen je uveo u priče mnogo postupaka u kojima se ostvaruje čudesno te ih je s obzirom na to podijelio u dvije kategorije. Prva se kategorija odnosi na čudesno koje uzima iz narodne priče, a u drugoj kategoriji uvodi život i doživljajnu stvarnost u priču. U najvećem broju priča ostvaruje čudesno na način što biljkama i životinjama daje ljudske osobine odnosno neživi svijet oživljuje dajući im mogućnost da se ponašaju kao ljudi. Andersen preko biljaka, životinja i stvari crta ljudske osobine te se pokušava uživjeti u njihov misteriozni svijet polazeći od mogućnosti i doživljaja što mu pojedini likovi dozvoljavaju svojim fizičkim izgledom i drugim osobitostima (Crnković i Težak, 2002: 58).

Andersen je stvorio vlastite originalne priče oživljujući ih nepoznatim stvarima koje su pune ljepote. Forma priče za njega je najprikladnije sredstvo da pokaže svoje emocionalno stanje. Motive za svoje priče je pronalazio i uzimao u narodnoj bajci, u narodnoj i umjetničkoj poeziji, u razgovorima s prijateljima, u Hoffmanna, ali i u drugih pripovjedača (Crnković, 1967: 37-38). On se smatra dječjim piscem zato što je njegov svijet blizak i razumljiv djetetu što je temelj za stvaranje osjećaja za lijepo u djetetu. Njegove priče prava su riznica ljepote čudesnoga svijeta zato što su se temeljile na čudnoj ljepoti stvarnoga svijeta i mašte koju je on znao otkriti. Andersen je i sam rekao: „Čitav je svijet pun čudesa, ali mi smo se na njih tako navikli da ih nazivamo svagdanjim stvarima” (Crnković, 1967: 37).

Andersen je umro 1875. godine. U Kopenhagenu je podignuta brončana statua na kojoj se nalazi Andersen sa šešikom i knjigom u ruci koju čita nevidljivom slušatelju. Danas se Andersen smatra najpoznatijim piscem bajki. Njegove su bajke prevedene na stotinjak svjetskih

jezike i objavljivane u brojim izdanjima. Njemu u čast, svake druge godine dodjeljuje se nagrada najboljem piscu i ilustratoru za njihov doprinos knjigama za djecu i mladež (Javor, 2005: 43).

Fotografija broj 6. *Brončana statua - Hans Christian Andersen*⁸

7.1. Analiza bajke „Carevo novo ruho”

„Carevo novo ruho” zabavna je bajka u kojoj se govori o ljudskoj taštini, strahu od istine, o mudrosti i gluposti, o sposobnosti i nesposobnosti, o prepredenosti i naivnosti. Treba spomenuti i čovjekovu želju za položajem, moći i bogatstvom (Viskoković, 2005: 25). Pokretač radnje u bajci je s jedne strane careva slaba točka odnosno njegova žudnja za odjećom i nakitom. „Prije mnogo godina živio vam car poznat po tome što je danasve volio lijepo, novo ruho: sav je novac trošio na to da se što bolje odjene i nakiti. Nije mario za vojnike, ni za kazalište, ni da se izveze u šetnju po šumi - jedino mu bijaše do toga da pokaže svoje novo ruho” (Andersen, 1913: 44). S druge strane radnju pokreće želja za bogaćenjem dvojice varalica koji su htjeli iskoristiti carevu slabost te tako zaraditi puno novca. „U velikom carevom gradu bilo je živo i zabavno, svakog dana je dolazilo mnogo stranaca u posjetu, ali jednog dana dođu i dvije varalice. Oni se predstaviše kao tkalci i rekoše caru da je tkanina koju oni proizvode najljepša koja se da zamisliti. Car dade varalicama mnogo novca kako bi što prije počeli s tkanjem”

⁸ Mrežna stranica: <https://www.centralpark.com/things-to-do/attractions/hans-christian-andersen/>. (Preuzeto: 6. svibnja 2023.)

(Andersen, 1913: 44). Vrhunac radnje u bajci je careva pojava u golom izdanju pred pukom na ulici, a njegovu golotinju obznanjuje dijete. „Car ode u procesiju ispod divnog baldahina, a svi su ljudi na ulicama i na prozorima, govorili: „Bože kako je carevo novo ruho neusporedivo! Kako mu je divan pojas na košulji!” ...On je gol, to govori malo dijete: on nema ništa na sebi!” (Andersen, 1913: 47).

Vrijeme radnje u bajci je neodređeno što se može uočiti odmah na početku bajke. „Prije mnogo godina živio vam car poznat po tome što je nadasve volio lijepo, novo ruho: sav je novac trošio na to da se što bolje odjene i nakiti” (Andersen, 1913: 44). Što se tiče prostora, radnja bajke se odvija na dvoru, u dvorani i na ulici. Primjerice, u dvorani se radnja odvija kada su varalice „tkale” odjeću za cara: „Stari poštteni ministar ode u dvoranu gdje su varalice sjedile i tobože tkale na praznim razbojima” (Andersen, 1913: 44).

Car je glavni lik ove bajke, a karakterizira ga oholost, pohlepnost, nesposobnost i nesigurnost. On je poglavar koji je navikao na udoban položaj u društvu. Međutim, suočava se s prijetnjom gubitka carskoga položaja zbog svoje nesposobnosti i ludosti: „Što je ovo? Mislio je car. Ja ne vidim baš ništa! Pa to je grozno, zar sam ja glup? Zar nisam dostojan biti car? To je najgore što mi se moglo dogoditi! O, vrlo lijepo! reče car, moje priznanje! I on se zadovoljno složi gledajući prazne razboje, jer nije smio priznati da ne vidi baš ništa” (Andersen, 1913: 44). Na kraju bajke, car je i dalje sam sebe zavaravao ponosno govoreći kako on vidi svoje novo ruho. On nije želio priznati grešku pred pukom, ali i sebi da je bio naivan, lakovjeran i glup. „Caru nije bilo lako, jer mu se činilo da imaju pravo, ali pomisli: Ovu procesiju moram izdržati do kraja. Držao se još ponosnije, dok su ga dvorjani i dalje pratili, držeći nepostojeće skute” (Andersen, 1913: 48).

Varalice su lukavi, pokvareni i sposobni likovi koji su znali i uspjeli iskoristiti ljudsku slabost za svoju korist. Naime, uspjeli su „preveslati” cara kako bi se obogatili na njegov račun. Njihova lukavost čak je uspjela i pridobiti careve ministre. „Ja nisam glup, mislio je on. Zar zaista nisam dorastao svom poslu? To mi je čudno, ali izgleda da mi je bolje šutjeti! Zato pohvali tkaninu koju nije vidio i uvjeri ih kako mu se sve boje i uzorci zaista vrlo sviđaju. Da, to je zaista nešto najljepše! poruči on caru” (Andersen, 1913: 44). Na kraju, oni iskorištavaju carev položaj kako bi ga razuvjerali da ako ne vidi ljepotu nepostojećega ruha da time priznaje svoju nesposobnost za službu.

Dvorjani (ministri) su carevi podanici koji su spremni prikloniti se bilo kakvoj laži i prijevari te ju prihvatiti kao istinu. Oni udovoljavaju varalicama zbog straha od gubitka položaja i plaće: „O, vrlo lijepo, zaista prekrasno! Odgovori stari ministar. Divne boje i uzorak, da, ja ću kazati caru da mi se tkanina zaista vrlo sviđa” (Andersen, 1913: 46).

Puk je šarena masa svijeta koja prihvaća mišljenja svojih vođa. Oni se boje razotkriti laž i reći istinu. U toj masi ljudi, dijete je glas savjesti, nevinosti, iskrenosti i neiskvarenosti. „Ali on je gol! reče neko malo dijete. Bože, čuj taj nevini glas! reče otac i od uha do uha prošiti priču o tome. On je gol, to govori malo dijete: on nema ništa na sebi!” (Andersen, 1913: 48). Dijete nema materijalne interese ili strah od gubitka položaja, stoga se jedino usuđuje izreći istinu. U cijeloj bajci jedino je lik djeteta pozitivan i niti se boji istine niti razmišlja o posljedicama istoga. Naprotiv, tada puk prihvaća istinu: „Car je gol! svi su na kraju vikali” (Andersen, 1913: 48). Međutim, istina koja je objavljena nema veliki učinak jer laž je promaknuta u opće prihvaćene ljudske vrijednosti.

Bajka više govori o odraslima nego o djetetu i više govori odraslima nego djetetu (Crnković, 1987: 95). Ona nam želi poručiti da ako budemo težili samo materijalnim stvarima da ćemo postati pohlepni i ljubomorni poput cara, ali i varalica. Stoga, u životu moramo biti na zahvalni na onome što imamo jer budemo li nezasitni i pohlepni, nikada nećemo biti zadovoljni. Ova pouka može se primijeniti na različite oblike društvenoga ponašanja, od robovanja modi, uvriježenim pravilima u umjetnosti do robovanja logici potrošačkoga društva (Crnković, 1987: 95).

7.2. Analiza bajke „Ružno pače”

Likovi životinja česti su u hrvatskoj dječjoj književnosti. Andersen je u svojim bajkama uveo i nove likove životinja kao što je primjerice patka u bajci „Ružno pače”. S. i D. Težak navode da je Andersen unaprijedio paletu likova u kojima se spominju životinje, a isto je učinio i s biljnim svijetom. „Nov je i nenadmašiv ovaj danski majstor riječi u opisu i oživljavanju stvari” (Težak i Težak, 1997: 52).

Bajka „Ružno pače” govori o patnjama i nevoljama malog labuda koji se greškom izlegao u pačjem gnijezdu. On je odmah bio prepoznat kao drukčiji i tu su krenule njegove nevolje: „Najzad se raspukne i to veliko jaje. - Piiip... piiip... - oglasi se nadošlo pače i izvali se iz jajeta. Bilo je veliko i ružno. Patka ga pogleda” (Andersen, 2005: 34). Ni jedna životinja ga nije prihvaćala, već su ga zlostavljali, omalovažavali i prezreli: „Nije, ali je preveliko i čudnovato – uzvratila patka koja ga je ugrizla. - Treba ga tjerati odavde” (Andersen, 2005: 35). Nakon toga maleni labud bio je uvjeren u svoju ružnoću i bezvrijednost te je nakon nekog vremena odlučio pobjeći (Viskoković, 2005: 22). Na svojem putovanju naišao je na druge životinje, ali ni one ga nisu cijenile. Na kraju se mladi labud pretvorio u velikoga, bijeloga i prekrasnoga labuda te ga je labuđe jato prigrlilo kao najljepšega među svim labudovima.

Radnja bajke odvija se ljeti, a smještena je pored staroga vlastelinskoga imanja koje je bilo okruženo dubokim opkopima i livadama. „O kako lijepo bijaše na selu! Ljeto! Žito se zlatilo, zob zelenjela, a stogovi sijena uzdizali se dolje po zelenim livadama po kojim hodala roda na svojim dugačkim, crvenim nogama i pričala egipatski, jer ju je tom jeziku naučila njezina majka. Naokolo polja i livada širile se velike šume, a usred šuma smjestila se duboka jezera. Da, baš bješe lijepo na selu! Jedno staro vlastelinsko imanje smjestilo se na tom suncem obasjanom mjestu, okruženo dubokim opkopima” (Andersen, 2005: 33).

Ružno pače glavni je lik bajke koji je bio u početku ružan, ali kasnije je postao lijep. On se izlegao posljednji iz majčinoga gnijezda. Tijekom prve godine odrastanja, od djeteta do mladenaštva, bio je zlostavljan, naganjan i tučen. Zbog navedenih razloga izgubio je samopouzdanje i samosvijest. Kada je narastao približio se labudovima jer je prema njima osjećao privrženost: „Tako pače poleti prema vodi i zapliva prema divnim labudovima. Kad ga primijetiše, pobrzaše prema njemu šušteći perjem” (Andersen, 2005: 40). Nakon svih nevolja koje su ga snašle, kasnije se osjećao radosno, ali je tu svoju sreću znao cijeniti: „Bivše ružno pače, a sada labudić ispunio se radošću poslije svih onih muka i nevolja što ih je prepatio. Tek je sada znao cijeniti svu ovu sreću i svu ovu ljepotu koja mu se pružala” (Andersen, 2005: 40). S obzirom na to da je mnogo patio, izgradio je svoj karakter pa je svoju ljepotu znao nositi s prikladnom skromnošću: „Mladi se labud stidio i podvio glavu pod krilo. Nije znao kamo da se djene. Bio je presretan, ali se nimalo nije uzoholio, jer u dobru srcu nema mjesta oholosti” (Andersen, 2005: 40).

Majka je voljela svoje pače bez obzira na sve. Bila je brižna i branila ga čak i kada su ga druge patke vrijeđale i tukle. Kada je vidjela da je ružno pače drugačije od ostale pačadi, nije ga odbacila, već ga je nastojala zaštititi od prvoga dana kada se izlegao: „Ovo moje pače nije lijepo, ali je blage čudi i pliva dobro baš kao i ostali, čak, usudila bih se reći, i malko bolje od drugih. Mislim da će se proljepšati kad poraste, a možda i neće biti preveliko. Predugo je ležalo u jajetu i zato nije dobilo svoj pravi izgled – reče patka pa ga kljunom pročeprka po zatiljku i stane mu poravnavati paperje” (Andersen, 2005: 35). Ona nije stvarala problem što je bio drugačiji od ostale njezine djece, ali bojala se kako će okolina reagirati i ponašati se prema njemu. Patila je jer je njeno dijete trpjelo kroz život. „I u tren oka pojuri na njega jedna patka i ugrize ga u zatiljak. - Pustite ga na miru! - upozori je majka. Ono nikome ništa nije učinilo” (Andersen, 2005: 35). Nastojala ga je zaštititi i pomoći mu u njegovoj borbi kroz život, ali u tome baš i nije uspjela.

Okolina (ostali pačići i životinje) predstavlja sve negativne likove koji su osuđivali i maltretirali pačića jer je bio drukčiji od ostalih, odnosno ružan. Nisu ga samo vrijeđali, već i

tukli. Ponašali su se prema njemu kao da je kriv što se takav rodio. Umjesto da ga prihvate i bodre kako bi zadobio samopouzdanje, oni su ga odvojili od majke i tako osudili na život u samoći. Tek su ga prihvatili kada je postao lijep labud: „Da, gle, stigao je novi labudić! – pa zapljeskaše ručicama i zaplesashe naokolo. Zatim otrče do svojih roditelja, a kad su se vratila, ruke im bile pune kruha i kolača koje stanu bacati labudovima u vodu vičući: - Ovaj je novi baš najljepši! Tako malen i mlad, i tako lijep” (Andersen, 2005: 40).

„Ružno pače” bajka je u koju je Andersen unio mnogo autobiografskih obilježja pa se u bajci govori kao o prikrivenoj autobiografiji. U bajci je opisao neprihvatanje pojedinca od skupine i patnju tog pojedinca na dva primjera. U prvom primjeru govori o labudu koji se svojim izgledom ne uklapa u pačje pleme, a u drugom primjeru govori o labudu koji je različitoga plemena pa je beskoristan za to pleme. Suprotnost ovim primjerima je sreća i zadovoljstvo labuda koji je na kraju prihvaćen od strane svoga plemena (Viskoković, 2005: 22). Stoga, autor nam želi poručiti da unutarnja vrijednost pojedinca kad-tad izađe na vidjelo. Shodno tome, ne treba suditi pojedinca prema vanjskom izgledu i njegovim sposobnostima, već treba gledati unutarnju vrijednost pojedinca.

7.3. Analiza bajke „Djevojčica sa šibicama”

Bajka „Djevojčica sa šibicama” jedna je od najtužnijih Andersenovih bajki. Težak i Težak (1997: 55) objašnjavaju: „Čak bi se moglo reći da i nije bajka ako se čudesnost izazvana paljenjem žigica protumači samo kao sanjarenje, kao igra mašte u agoniji.” Bajka započinje dramatičnim prizorom u kojem se može dokučiti da se radnja bajke odvija u studenoj noći, dan pred Novu godinu. „Bijaše strahovito studeno. Spuštala se mračna večer, posljednja večer u godini. Staro ljeto. A po toj studeni i kroz tu tamu hodala ulicom siromašna djevojčica, gologlava i bosonoga” (Andersen, 2005: 4). Sami početak bajke nagovještava glavnoga lika odnosno siromašnu djevojčicu koju su svi napustili. Nebriga i nehumani odnos društva prema siromašnim i slabim ljudima upućuje na njihovu marginalizaciju (Težak i Težak, 1997: 55).

Bajka govori o maloj siromašnoj djevojčici koja se cijeli dan mučila prodati šibice jer joj je tako naredio strogi otac. Time Andersen otvara bitnu problematiku odnosno, progovara o životu socijalno najugroženijih, potlačenih, odnosu društva prema pojedincu, a u navedenoj bajci prema liku djevojčice koja nema niti osobno ime niti prezime. Naime, već se u samome naslovu priče nazire njezina sudbina. „I tako je djevojčica, onako bosonoga, gazila svojim sitnim nožicama, pocrvenjelih i pomodrjelih od studeni. U staroj je pregači nosila mnoštvo odugih šibica za paljenje peči, a jedan je svežanj nosila i u ruci. Cijeloga dana baš nitko da bi kupio ma i jednu šibicu od nje. Pregladnjela i promrzla hodala je jadnica naokolo, sva potištena.

Snježne pahuljice padale joj po dugoj, svijetloj kosi, što joj se lijepo kovrčala na zatiljku, ali sada nije ni pomišljala na tu svoju prekrasnu kosu” (Andersen, 2005: 4).

Kako taj dan nije uspjela prodati ni jednu šibicu, a bojala se vratiti kući, djevojčica se sklonila između kuća. „Sklonila se u kutak između dviju kuća, od kojih je jedna malko više izbila na ulicu, i tamo skutrena sjedne. Sitne svoje nožice podvukla pod se, ali sad je zebila još i više, a kući nije smjela. Pa nije prodala ni jedne šibice, nije dobila ni jednog novčića! Otac će je istući, a kod kuće je, uostalom, isto tako hladno” (Andersen, 2005: 4). Nedugo nakon, djevojčica se pokušala ugrijati posljednjim šibicama. U ruci je imala četiri šibice i kada bi svaku zapalila, prikazivali bi joj se različiti događaji o kojima je sanjala. Prvo su joj se prikazali krasna velika peć, stol na kojem se nalazila pečena guska te okićeno božićno drveće, ali svaki put kada bi željela da joj se to ostvari, šibice bi joj se ugasile. Prikaz božićnoga drvca kada je upalila treću šibicu: „Upali tada novu šibicu i nađe se pod divnim božićnim drvцем. Još većim i urešenijim od onoga što ga je prošlog Božića vidjela kroz staklena vrata u imućna trgovca. Tisuće je svjećica gorjelo na zelenim granama, a šarene sličice što krase izloge prodavaonica gledale su je odozgo. Djevojčica pruži obje ruke uvis i tada se šibica ugasi” (Andersen, 2005: 6). Kada je zapalila posljednju šibicu, prikazala joj se baka koju je silno voljela te ju je na kraju povela sa sobom na nebo. „Nikada prije bakica nije bila tako lijepa i tako velika. Podigla je djevojčicu u naručje i poletjela s njome visoko, visoko u blistavu svjetlost i radost. A tamo nije bilo ni studeni, ni gladi, ni straha... Bile su kod Boga” (Andersen, 2005: 7). Njezino tijelo je ostalo na istom mjestu (u kutku uz kuću), a ona s bakom odlazi na nebo.

Bajka ima trodijelnu strukturu: 1. *Djevojčica u snježnoj vijavici*, 2. *Igra sa žigicama* i 3. *Mrtvo tijelo u novogodišnjem jutru*. U prvom dijelu prikazuje se realnost, u drugom irealnost, a u trećem opet realnost. Realnost predstavlja urbana sredina (grad). Prizori koji se pojavljuju u gradu su: hladni zidovi kuća, vijavica na ulici, kola koja jure ulicom te kut uz kuću (Težak i Težak, 1997: 56). Na samom početku bajke spominju se kola: „Bile su tako velike da ih je djevojčica naprosto izgubila dok je pretrčavala preko ulice bježeći pred dvojim kolima koja su strahovito jurila” (Andersen, 2005: 4). U glavnom dijelu bajke dolazi do igre mašte jer bi se djevojčici prikazivali događaji o kojima je sanjala: „Djevojčici se pričini da sjedi pred velikom željeznicom obrubljenom kaljevom peći urešenom mjedenim kuglama i tuljcima. U njoj se vatra tako blago razgorjela i tako divno stajala grijati. Ali ne, što je sad to? Upravo kad je djevojčica pružila nožice da i njih ugrije, ugasi se plamen. Nesta kaljeve peći, a ona osta s krajičkom dogorjele šibice u ruci” (Andersen, 2005: 4). Na kraju bajke opet dolazi do realnosti gdje uz kut kuće, djevojčica umire od hladnoće: „U kutku, uz kuću sjedila je u hladno jutro

malena djevojčica, rumenih obraza, sa smiješkom na usnama. Bila je mrtva, smrznuta od posljednje večeri stare godine” (Andersen, 2005: 7).

Lik Djevojčice sa šibicama kod čitatelja budi različite emocije. S jedne strane ona izaziva sućut kod čitatelja zbog odjeće – bosonoga, gologlava, pomodrijelih nožica i s ručicama smrznutih od hladnoće. Dok s druge strane budi kod čitatelja smijeh, budući da je prikazana u prevelikim majčinih papučama. „Bile su tako velike da ih je djevojčica naprosto izgubila dok je pretrčavala preko ulice bježeći pred dvojim kolima što su strahovito jurila. Jednu papuču više nije uspjela pronaći, a s drugom je umakao neki dječak doviknuvši joj kako će je upotrijebiti za kolijevku kad sam bude imao djece” (Andersen, 2005: 4).

No, ona je i lijepa zbog svoje duge zlatne kose: „Snježne pahuljice padale joj po dugoj, svijetloj kosi, što joj se lijepo kovrčala na zatiljku, ali sada nije ni pomišljala na tu svoju prekrasnu kosu” (Andersen, 2005: 4). Djevojčica je bila dobroga srca zato što se žrtvovala za svoju obitelj tako što je prodavala šibice kako bi zaradila. Bila je i poslušna jer udovoljavala zahtjevima svoga strogoga i zločestoga oca. Imala je osjećaj da je cijeli svijet ne primjećuje. Niti joj je itko od prolaznika prišao u pomoć niti je njezina obitelj marila za vremenske uvjete i to što djevojčica nije imala adekvatnu odjeću. Jedinu utjehu nalazila je u svojim snovima, od kojih joj se susret s bakom ostvario. Susret s bakom za djevojčicu predstavlja veselje jer tada nestaju sve fiziološke potrebe za kojima je čeznula. Njezina posljednja želja potiskuje sve ostale te joj se ostvaruje. Premda se zna njezin uzrok smrti, osmijeh koji je ostao na licu djevojčice nedokučiv je ljudima. Andersen je to slikovito opisao u posljednjoj rečenici bajke: „A nitko nije ni slutio kakvu je ljepotu vidjela i u kakvu je sjaju ušla sa svojom bakom u radost novoga ljeta” (Andersen, 2005: 7).

Bajkom autor nam želi poručiti da Božić i Nova godina nisu samo pokloni i blještavilo, stoga u životu treba ponekad stati i razmisliti što predstavlja sreću. Treba biti svjestan da u svijetu postoje i siromašni ljudi koji nemaju novca kako bi preživjeli. Upravo, u ovoj bajci to je bila mala siromašna djevojčica koja je prodavala šibice kako bi zaradila novac za obitelj. Međutim, nitko nije mario za nju, od obitelji sve do prolaznika na ulici. Stoga, ponekad u životu ćemo se osjećati sretnije i ispunjenije ako pomognemo drugome te ostavimo po strani materijalne stvari. S obzirom na to da nitko nije mario za djevojčicu, ona je pronašla sreću u svojoj smrti s bakom koju je zaista voljela. Smrt za djevojčicu predstavlja spas od oca koji je bio strog i zločest prema njoj, ali i od sebičnih ljudi u svijetu.

8. Usporedba Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena

Poznato je da je Ivana Brlić-Mažuranić prozvana hrvatskim Andersenom. Taj nadimak poznatoj hrvatskoj spisateljici upotrijebljen je u prvom engleskom izdanju „Priča iz davnine” kada je zbirka bajki objavljena 27. studenoga 1924. godine u engleskim novinama „Daily Dispatch” pod nazivom „Croatian Tales of Long Ago”. Zbirku bajki prevela je lektorica engleskoga jezika – Fany Copeland (Zima, 2001: 25). Zanimljiva je činjenica da taj nadimak su upotrebljavali danski književni kritičari pa je nedugo nakon toga taj nadimak proširen u hrvatskoj i stranoj literaturi. Sami nadimak „hrvatski Andersen” povezuje se s njezinom zbirkom bajki zbog njihove umjetničke vrijednosti. Tušek Šimunković (1994: 67) navodi: „Sasvim je razumljivo da je gđa Ivana Brlić-Mažuranić dobila epitet hrvatskog Andersena jer njezine priče uistinu podsjećaju na našeg velikog pjesnika. Priče su pune poezije te predočavaju čitaocu prekrasne slike i čarolije, pune najljepših događaja. Priče su i za odrasle i jedna je od najljepših dječjih knjiga što su se pojavile u posljednjih godina i kakvih nije bilo već dugo.”

Hranjec (2006: 84) objašnjava povezanost navedenih autora navodeći: „a) kao i Andersen, i Ivana Brlić-Mažuranić nadahnjivala se usmenom bajkom, ali je stvorila vlastitu, prepoznatljivu bajkovitu strukturu, b) spisateljica je, kao i Andersen, svoje priče gradila na kršćanskom svjetonazoru, on je, štoviše kao i u Andersena čestim i pretežitim motivacijskim čimbenikom i c) sintagmom se želi naglasiti da Andersen i Ivana Brlić-Mažuranić nisu samo dječji pisci; uostalom, slavni danski književnik nije se slagao da ga se svrstava samo među dječje pisce.”

Zajednički element ovih pisaca jest formulaičan početak i završetak njihovih bajki. U njihovim bajkama nije strogo određeno mjesto i vrijeme radnje, zato u nekim njihovim bajkama ono izostaje, a u nekima se navodi prostor kao i vrijeme odvijanja radnje. Primjerice u bajci „Šuma Striborova” na samom početku spominje se šuma kao prostor gdje se radnja odvija, dok vrijeme radnje autor izostavlja: „Zašao neki momak u Šumu Striborovu, a nije znao da je ono šuma začarana i da se u njoj svakojaka čuda zbivaju” (Brlić-Mažuranić, 1968: 70). U bajci „Ružno pače” autor na samom početku nagovještava da se radnja odvija na ljetu u selu: „O kako lijepo bješe na selu! Ljeto!” (Andersen, 2005: 33). U zbirci bajki „Priče iz davnine”, autorica je upotrebljavala različite hrvatske krajeve (dalmatinsku obalu i otoke, Gorski kotar) kao prostor gdje se zbiva radnja njezinih bajki. Hans Christian Andersen u svojim bajkama većinom kao mjesto radnje uzima vanjske prostore i prirodu, a nerijetko i kućice, ulice, dvorove.

Brlićkini završeci bajki sretni su i nadahnuti Božjom pravdom što se može uočiti u njevoj bajci „Šuma Striborova”: „Pade sin pred majku na koljena, ljubi joj skute i rukave, a

onda je podiže na svoje ruke i nosi kući kuda sretno do zore stigoše. Moli sin boga i majku da mu oproste. Bog mu oprosti, a majka mu nije ni zamjerila bila” (Brlić-Mažuranić, 1968: 77). U Andersenovim bajkama, sretan završetak većinom je prisutan izuzev bajke „Djevojčice sa šibicama” koja ima tužan završetak. „U kutku, uz kuću, sjedila je u hladno jutro malena djevojčica, rumenih obraza, sa smiješkom na usnama. Bila je mrtva, smrznuta posljednje večeri stare godine” (Andersen, 2005: 7).

Motivi bajki Ivane Brlić-Mažuranić proizlaze iz narodnih bajki (Crnković, 1967: 48). Motiv majčinske ljubavi najzastupljeniji je motiv u njenim bajkama. U njezinim bajkama očituje se i duh kršćanstava. Dok je Hans Christian Andersen u svojim bajkama osim narodnih motiva, unio i zgode iz vlastitog života (Crnković, 1967: 38). Međutim, kao najzastupljeniji motiv u njegovim bajkama smatra se priroda. Stoga, u njegovim bajkama tema se ne može odrediti nekim zajedničkim motivom kao što je to moguće u bajkama Ivane Brlić-Mažuranić. Zajednički motiv ovim autorima motiv je putovanja. U Brlićkinim bajkama, motiv putovanja upotrebljava se u smislu pronalaska njezinih likova. No, Andersen motiv putovanja prikazuje kada njegovi likovi putuju na nepoznata mjesta radi sudbine koja ih je snašla.

Njihovi likovi polarizirani su na dobre i zle, ali ne može se govoriti o primjeni crno-bijele tehnike. Dobri likovi nisu lišeni mogućnosti da učine zlo kao i zli likovi dobro. U njihovim bajkama karakterizacija likova izostaje pa se njihovi likovi pokazuju svojim ponašanjem. Opis vanjskoga izgleda lika prisutan je u oba pisca. U bajci „Regoč”, autorica detaljno opisuje izgled diva Regoča: „Najednom, kada Kosjenka zakrenula oko najvećega zida, a ono pod zidom spava golem čovjek, veći negoli najveći hrast u najvećoj šumi. Na tom čovjeku ogromni plašt od debela platna, a opasao se ramenom od pet hvati. U toga čovjeka glava velika kao najveći badanj, a brada kao stog kukuruzovine” (Brlić-Mažuranić, 1968: 54). Ženski likovi u njihovim bajkama preuzimaju glavnu ulogu te spašavaju muške likove.

Humor je prisutan kod obaju pisaca. Brlićka humor koristi kako bi postigla ritmičnost i dinamičnost u svojim bajkama. U njezinoj bajci „Šuma Striborova” može se uočiti humor koji doprinosi ritmičnosti: „Pa zaigra kolo: po ognjištu, po pepelu, pod policu, na stolicu, po ćupu, na klupu! Igraj! Igraj! Brzo! Brže! Cikću, vrište, guraju se i krevelje. Sol prosuše, kvas proliše, brašno rastepoše – sve od velike radosti” (Brlić-Mažuranić, 1968: 73). Andersen upotrebljava humor kako bi privukao čitatelje. Važno je obilježje njegovih bajki i ironija kojom je nastojao ismijati oholost, glupost, bahatost i umišljenost (Pintarić, 2008: 84). Na pravi primjer ironije može se naići u njegovoj bajki „Carevo novo ruho” u kojoj se ismijava careva glupost zbog straha od gubitka višeg položaja u društvu: „Što je ovo? Mislio je car. Ja ne vidim baš ništa! Pa to je grozno, zar sam ja glup? Zar nisam dostojan biti car? To je najgore što mi se moglo

dogoditi! O, vrlo lijepo! reče car, moje priznanje! I on se zadovoljno složi gledajući prazne razboje, jer nije smio priznati da ne vidi baš ništa” (Andersen, 1913: 44). Međutim, Ivana Brlić-Mažuranić nije pribjegavala ironiji u svojim bajkama što i je važna razlika između nje i Andersena.

Na temelju pronađenih sličnosti, ali i razlika može se zaključiti da se Ivanu Brlić-Mažuranić može smatrati hrvatskim Andersenom na temelju strukturnoga plana njezinih bajki čija je podloga folklorna građa. Za razliku od Andersenovih romantičarskih stavova i osjećaja, podložnosti ironiji i različitim motivima, Ivana Brlić-Mažuranić veliča dom kao sigurnost i patrijarhalnost koja je prisutna u svjetonazoru njezinih likova što ipak ukazuje na njezinu posebnost.

9. Cilj istraživanja i istraživački problemi

Cilj istraživanja bio je utvrditi povezanost poznavanja bajki Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena s preferencijama učenika osnovnih škola: „Manuš“, „Lučac“ i „Split 3“ koje se nalaze na području grada Splita.⁹

Da bi se navedeni cilj ostvario, postavljeni su sljedeći istraživački zadaci:

1. Testirati osnovna i specifična znanja o bajkama Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena.
2. Ispitati preferencije učenika razredne nastave prema bajkama Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena.
3. Istražiti povezanost preferencija bajki i znanja o bajkama, ali i istražiti povezanost sociodemografskih varijabli s navedenim konstruktima.

9.1. Istraživačke hipoteze

H1: Ne postoji statistički značajna razlika u učeničkim preferencijama bajki Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena.

H2: Ne postoji statistički značajna povezanost između rezultata na skali preferencije i ukupnom rezultatu poznavanja određene bajke.

9.2. Metodologija

U ovom dijelu rada opisat će se istraživanje koje je provedeno u navedenim školama na području grada Splita. Navest će se uzorak, postupak i instrument istraživanja te obrada podataka. Naposljetku će biti izneseni rezultati istraživanja i rasprava.

9.3. Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo 105 učenika trećih i četvrtih razreda osnovnih škola „Manuš“, „Lučac“ i „Split 3“. Podjednaka zastupljenost dječaka i djevojčica u uzorku omogućila je testiranje razlika u preferencijama i znanju s obzirom na spol. Uzorak je također specifičan po općem uspjehu učenika jer je 86,00 % učenika imalo odličan školski uspjeh.

⁹ Navedene bajke od Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena odabrane su za provođenje istraživanja s učenicima 3. i 4. razreda osnovne škole budući da se prema „Godišnjem izvedbenom kurikulumu“ čitaju i obrađuju u razrednoj nastavi, tj. nalaze se na popisu obvezne literature.

Napomena: Do sada nije provedeno istraživanje s učenicima razredne nastave na navedenu temu. Stoga, rezultati istraživanja interpretirani su prema mišljenju autorice diplomskoga rada.

Tablica broj 1. *Zastupljenost učenika po školama*

ŠKOLA	Frekvencija	Postotak
MANUŠ	38	36,2
LUČAC	29	27,6
SPLIT 3	38	36,2
Ukupno	105	100,0

Tablica broj 2. *Zastupljenost učenika po razredu*

RAZRED	Frekvencija	Postotak
3.	51	48,6
4.	54	51,4
Ukupno	105	100,0

Tablica broj 3. *Zastupljenost učenika po spolu*

SPOL	Frekvencija	Postotak
DJEČACI	56	53,3
DJEVOJČICE	49	46,7
Ukupno	105	100,0

Tablica broj 4. *Opći uspjeh ispitanika*

OPĆI USPJEH	Frekvencija	Postotak
Dobar	2	1,9
vrlo dobar	12	11,9
Odličan	91	86,2
Ukupno	105	100,0

9.4. Postupak i instrument istraživanja

Istraživanje je provedeno u školskoj godini 2022./2023. godine primjenom anketnoga upitnika koji je sastavljen za potrebe diplomskoga rada. Upitnik se sastojao od sociodemografskih čestica kojima su utvrđeni škola, razred, spol učenika i opći uspjeh. U drugom setu pitanja ispitane su preferencije određenih bajki („Ružno pače”, „Djevojčica sa šibicama”, „Carevo novo ruho”, „Šuma Striborova” i „Regoč”) na Likertovoj skali od jedan do pet pri čemu je 1 značilo – *u potpunosti mi se ne sviđa*, 2 – *djelomično mi se sviđa*, 3 – *niti mi*

se sviđa niti mi se sviđa, 4 – djelomično mi se sviđa i 5 – u potpunosti mi se sviđa. U trećem setu pitanja provjeravana su opća i specifična znanja o navedenim bajkama.

9.5. Obrada podataka

Dobiveni rezultati obrađeni su u paketu IBM SPSS Statistics 22. Deskriptivnom statistikom (frekvencije, postotci, aritmetičke sredine, standardne devijacije, minimalna i maksimalna vrijednost) utvrđeni su podaci o ispitanicima, deskriptivni pokazatelji na tvrdnjama i ukupni rezultati na upitniku preferencija bajki, dok su se inferencijalnom statistikom (t-test za nezavisne uzorke) utvrđivale razlike u preferencijama s obzirom na školu i razred.

9.6. Rezultati istraživanja i rasprava

9.6.1. Opća pitanja o bajkama

Na prvo pitanje koje se odnosilo na poznavanje bajki, a u kojem je unutar pitanja višestrukoga izbora pitano što je bajka, 88,00% učenika je točno odgovorilo na postavljeno pitanje. U anketnom upitniku navedena je definicija autora Milivoja Solara (2005: 213) koji objašnjava: „Bajka je osobita književna vrsta u kojoj se čudesno i nadnaravno prepleće sa zbiljskim na takav način da između prirodnog i natprirodnog, stvarnog i izmišljenog, mogućeg i nemogućeg, nema pravih suprotnosti.” U udžbeniku „Pčelica početnica 2” koji se koristi u 2. razredu osnovne škole navedena je sljedeća definicija bajke. „Bajka je priča u kojoj se izmjenjuju stvarni i nestvarni likovi i događaji. Na kraju dobro pobjeđuje zlo” (Ivić i Krmpotić, 2020: 72). Iz rezultata istraživanja može se uočiti da je visok postotak učenika (88,00%) prepoznao stručniju definiciju bajke što dokazuje da većina njih razlikuje bajku od ostalih književnih vrsta.

Drugo pitanje odnosilo se na obilježja bajke, ali manji je postotak učenika (83,00%) koji su točno odgovorili na to pitanje u odnosu na prvo. Hranjec (2006: 23) u svojoj knjizi „Pregled hrvatske dječje književnosti” navodi ključna obilježja bajke: *čudesno, zbiljsko, nadnaravno, slika svijeta, ponavljanje i igra*. U anketnom upitniku bila su ponuđena tri ključna obilježja: *čudesno, nadnaravno i ponavljanje*.

Pretpostavlja se da je većina učenika koji su znali odgovoriti na prvo pitanje također znali odgovoriti i na drugo pitanje, budući da se u prvom pitanju kod definicije bajke navode i obilježja koja ju čine posebnom književnom vrstom.

9.6.2. Poznavanje autora bajki

Autora bajke „Regoč” znalo je 99,00% ispitanika kao i autora bajke „Šuma Striborova”. Sličan, visok postotak točnih odgovora zabilježen je i kod pitanja tko je autor bajki – „Djevojčice sa šibicama” (97,00 %), „Ružno pače” (98,00 %) i „Carevo novo ruho” (96,00 %). Iz tih rezultata može se izvesti zaključak da su autori učenicima predstavljani kao važne ličnosti u dječjoj književnosti, ali i u hrvatskoj i svjetskoj književnosti općenito. Crnković i Težak (2002: 253) za Ivanu Brlić-Mažuranić navode da pripada redu velikih dječjih velikana. Dok autori (2002: 57), za Hansa Christiana Andersena, navode da je on ne samo kralj dječje priče nego cijele dječje književnosti. Upravo zbog toga, visok postotak učenika je zapamtio autore gore navedenih bajki.

9.6.3. Specifična pitanja o bajkama

Temu bajke „Regoč” točno je prepoznalo 86,00% ispitanika. U anketnom upitniku točan odgovor na ovo pitanje jest – *pustolovina diva i vile*. Težak i Težak (1969: 112) navode da je: „Regoč dobrodušni div koji će spasiti vilu Kosjenku.” Na samome početku navedene bajke se spominje da je Kosjenka vila, a Regoč div. A. Pintarić (2008: 22) svrstava divove i vile u nadnaravna bića. Sukladno tome, visok postotak učenika točno je odgovorio na to pitanje zbog toga što učenici većinom pamte nešto što njima nije uobičajeno, u ovom slučaju da je Regoč div, a Kosjenka vila.

Mjesto radnje bajke „Šuma Striborova” točno je prepoznalo 97,00% ispitanika. Takav visok postotak točnih odgovora na to pitanje proizlazi iz toga da je učenicima ponuđen odgovor (*šuma i selo*), a već iz samoga naslova se može zaključiti mjesto radnje.

Glavnog lika bajke „Djevojčica sa šibicama” točno je detektiralo 100,00% ispitanika. Iz samoga naslova bajke može se zaključiti da je glavni lik (*djevojčica*), stoga učenicima nije bilo teško odgovoriti na ovo pitanje.

Pitanje u kojem se tražilo da prepoznaju pouku bajke „Carevo novo ruho”, točno je odgovorilo 60,00% ispitanika što se može zaključiti da je učenicima to bilo evidentno najteže pitanje. Radi utvrđivanja uzroka takve distribucije odgovora analizirani su navedeni odgovori na to pitanje uzimajući u obzir školu (Tablica 7), razred (Tablica 8) i spol (Tablica 9).

9.6.4. Preferencije bajki

Aritmetičkom sredinom izračunate su sveukupne preferencije svih učenika koji su uzeti u uzorak (Tablica 5). Iz rezultata se može uočiti da učenici najviše preferiraju bajku „Ružno pače” (4,1333), nešto manje bajku „Carevo novo ruho” (3,9714) i „Šumu Striborovu” (3,8381), dok podjednako, ali i najmanje preferiraju „Djevojčicu sa šibicama” (3,7143) i „Regoča” (3,7143). Deskriptivnom analizom utvrđeno je da postoje neznatne razlike u preferencijama navedenih bajki čime je potvrđena prva istraživačka hipoteza (**H1**). Premda razlike nisu bile prisutne, preferencija određenih bajki omogućila je ispitivanje povezanosti između znanja i preferencije određene bajke. Rezultati poznavanja određene bajke zbrojeni su kako bi se provela korelacija kojom bi se utvrdila povezanost između znanja određene bajke i preferencije iste.

Tablica broj 5. Deskriptivni pokazatelji skale preferencije bajki

	RUŽNO PAČE	CAREVO NOVO RUHO	DJEVOJČICA SA ŠIBICAMA	ŠUMA STRIBOROVA	REGOČ
N	105	105	105	105	105
M	4,1333	3,9714	3,7143	3,8381	3,7143
SD	7,8528	1,11336	1,26881	1,25670	1,27637
Min	2,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Maks	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00

10.6.5. Povezanost između znanja i preferencija bajki Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena

Kao što je već navedeno, pitanje o pouci bajke „Carevo novo ruho” bilo je najteže pitanje anketnog upitnika budući da je čak 43,00% učenika pogrešno odgovorilo na to pitanje. Stoga, Spearmanovim testom korelacije testirana je povezanost između znanja o bajci „Carevo novo ruho” i preferencije iste (Tablica 6).

Tablica broj 6. Spearmanov test korelacije između poznavanja bajke „Carevo novo ruho” i preferencije bajke „Carevo novo ruho”

			Rezultat poznavanja bajke „Carevo novo ruho”	Rezultat na skali preferencije bajke „Carevo novo ruho”
Spearman's rho	Rezultat poznavanja bajke „Carevo novo ruho”	Correlation Coefficient	1,000	-,098
		Sig. (2-tailed)	.	,321
		N	105	105
		Rezultat na skali preferencije bajke „Carevo novo ruho”	Correlation Coefficient	-,098
		Sig. (2-tailed)	,321	.
		N	105	105

Testiranjem povezanosti između ukupnog rezultata poznavanja bajke „Carevo novo ruho” i preferencije navedenog djela, Spearmanovim testom korelacije nije dobivena statistički značajna korelacija. Kako bi se utvrdio uzrok postotka učenika koji su netočno odgovorili (43,00 %) na pitanje koje se tiče pouke bajke „Carevo novo ruho”, navedeni odgovori analizirani su s obzirom na sociodemografske varijable (škola, razred i spol) što je vidljivo u Tablicama 7, 8 i 9.

Tablica broj 7. Distribucija točnih i netočnih odgovora na pitanje: Pouka bajke „Carevo novo ruho” s obzirom na školu

ŠKOLA		Frekvencija	Postotak
MANUŠ	TOČNO	23	60,5
	NETOČNO	14	36,9
	NETOČNO	1	2,6
	Ukupno	38	100,0
LUČAC	TOČNO	15	51,7
	NETOČNO	14	48,3
	Ukupno	29	100,0
SPLIT 3	TOČNO	21	55,3
	NETOČNO	17	44,7
	Ukupno	38	100,0

Iz rezultata može se uočiti da sljedeće: najveći broj učenika (60,50%) iz Osnovne škole „Manuš” dali su točan odgovor na pitanje koje se odnosilo na pouku bajke. Za učenike iz Osnovne škole „Split 3” je zabilježen nešto manji postotak učenika (51,70%) koji su točno odgovorili na navedeno pitanje. No, kod učenika iz Osnovne škole „Lučac” zabilježen je najmanji postotak učenika (51,70%) koji su točno odgovorili na postavljeno pitanje.

Tablica broj 8. *Distribucija točnih i netočnih odgovora na pitanje: Pouka bajke „Carevo novo ruho” s obzirom na razred*

RAZRED		Frekvencija	Postotak
3.	TOČNO	28	54,9
	NETOČNO	23	45,1
	Ukupno	51	100,0
4.	TOČNO	31	57,4
	NETOČNO	22	40,7
	NETOČNO	1	1,9
	Ukupno	54	100,0

Kod učenika četvrtih razreda prisutan je nešto veći postotak učenika (57,40%) u odnosu na učenike trećih razreda (54,90%) koji su točno odgovorili na pitanje koje se odnosi na pouku bajke „Carevo novo ruho”.

Tablica broj 9. *Distribucija točnih i netočnih odgovora na pitanje: Pouka bajke „Carevo novo ruho” s obzirom na spol*

SPOL		Frekvencija	Postotak
DJEČACI	TOČNO	30	53,6
	NETOČNO	25	44,6
	NETOČNO	1	1,8
	Ukupno	56	100,0
DJEVOJČICE	TOČNO	28	58,3
	NETOČNO	20	41,7
	Ukupno	48	100,0

Kada se uzme u obzir broj dječake i djevojčice koji su sudjelovali u istraživanju, može se uočiti da je veći postotak djevojčica (58,30%) prepoznao pouku bajke „Carevo novo ruho” u odnosu na dječake (53,60%). Iz toga postotka može se izvesti zaključak kako djevojčice bolje uočavaju pouke bajke. Istraživanje koje je provedeno u Splitu (Mikas, 2012: 86) potvrđuje gore navedenu tezu: „Međutim, ukoliko se pogleda razlika u razdiobi školskog uspjeha između

dječaka i djevojčica, dakle razdioba na osnovu spolne pripadnosti, utoliko je vidljivo kako djevojčice imaju bolje školsko postignuće i češće postižu visoki školski uspjeh nego dječaci – 33,30% djevojčica prolazi s odličnim uspjehom, a samo 18,00 % dječaka.”

Rezultati također upućuju da razlike u poznavanju navedene bajke niti su značajno povezane s razredom, školom niti spolom. Premda postoje neznatne razlike u rezultatima s obzirom na školu, razred i spol, ipak se ne može govoriti o statistički značajnoj razlici. Utvrđeno je kako su netočni odgovori približno jednako distribuirani s obzirom na navedene varijable. Na temelju toga rezultata, može se zaključiti da učenici možda pamte bajku po nečemu što im se sviđelo iz bajke, primjerice lik, te da radi toga izražavaju visoku razinu sviđanja na skali preferencije. Prema „Godišnjem izvedbenom kurikulumu”, bajka „Carevo novo ruho” čita se i obrađuje u 2. razredu osnovne škole. Međutim, pouka navedene bajke teška je za iščitati i shvatiti s obzirom na psihofizički razvoj djece. Pouka koja je bila ponuđena kao točan odgovor u anketnom upitniku je glasila: „Moramo biti zahvalni na onome što imamo jer budemo li težili da imamo više, nikada nećemo biti zadovoljni.”

Tablica broj 10. *Matrica korelacija između preferencija bajki*

Matrica korelacija						
		„Ružno pače”	„Carevo novo ruho”	„Djevojčica sa šibicama”	„Šuma Striborova”	„Regoč”
Preferencija – „Ružno pače”	Pearson Correlation	1	,103	,068	,188	,163
	Sig. (2-tailed)		,294	,494	,055	,096
	N	105	105	105	105	105
Preferencija – „Carevo novo ruho”	Pearson Correlation	,103	1	,137	,354**	,305**
	Sig. (2-tailed)	,294		,163	,000	,002
	N	105	105	105	105	105
Preferencija – „Djevojčica sa šibicama”	Pearson Correlation	,068	,137	1	,206*	,198*
	Sig. (2-tailed)	,494	,163		,035	,042
	N	105	105	105	105	105
Preferencija – „Šuma Striborova”	Pearson Correlation	,188	,354**	,206*	1	,660**
	Sig. (2-tailed)	,055	,000	,035		,000
	N	105	105	105	105	105
Preferencija – „Regoč”	Pearson Correlation	,163	,305**	,198*	,660**	1

	Sig. (2-tailed)	,096	,002	,042	,000	
	N	105	105	105	105	105
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).						
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).						

U matrici korelaciji prikazane su korelacije između preferencija određenih bajki. Iz tablice je vidljivo da postoji statistički značajna srednje jaka povezanost između preferencije bajke „Carevo novo ruho” i „Šuma Striborova” te „Carevo novo ruho” i „Regoč”. Statistički značajna i vrlo jaka povezanost pronađena je između preferencija bajki „Regoč” i „Šuma Striborova”. Vrlo jaka povezanost između tih dviju bajki može proizići iz toga što te dvije bajke pripadaju zbirci bajki „Priče iz davnine” autorice Ivane Brlić-Mažuranić. Stoga, navedene bajke unatoč različitim radnjama, pisane su istim stilom što je privuklo učenike kod čitanja istih te u izražavanju visoke razine sviđanja na skali preferencije. Zima (2001: 96) navodi da je autorica preuzela likove iz slavenske mitologije što može biti razlog da učenici preferiraju navedene bajke zbog likova. Također, te bajke temelje se na motivima iz narodnih bajki (Crnković, 1967: 48). Tim bajkama, autorica šalje snažne pouke što je moglo privući učenike zato što ih mogu primijeniti u nekoj svojoj životnoj situaciji.

Tablica broj 11. *Matrica korelacija između ukupnih rezultata poznavanja bajki*

		Znanje – „Regoč”	Znanje – „Šuma Striborova”	Znanje – „Djevojčica sa šibicama”	Znanje – „Ružno pače”	Znanje – „Carevo novo ruho”
Znanje – „Regoč”	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 105	,144 ,144 105	,026 ,791 105	,317** ,001 105	,170 ,083 105
Znanje – „Šuma Striborova”	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,144 ,144 105	1 105	,198* ,043 105	,066 ,503 105	,274** ,005 105
Znanje – „Djevojčica sa šibicama”	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,026 ,791 105	,198* ,043 105	1 105	-,128 ,192 105	,014 ,889 105
Znanje – „Ružno pače”	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,317** ,001 105	,066 ,503 105	-,128 ,192 105	1 105	,277** ,004 105
	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,170 ,083	,274** ,005	,014 ,889	,277** ,004	1

Znanje – „Carevo novo ruho”	N	105	105	105	105	105
--	---	-----	-----	-----	-----	-----

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Iz matrice korelacija razvidno je da postoje statistički značajne korelacije između poznavanja određenih bajki. Tako je potvrđena srednje jaka pozitivna povezanost između poznavanja bajke „Ružno pače” i poznavanja bajke „Carevo novo ruho” (.277). U tim bajkama naglašen je fizički izgled, u bajci „Ružno pače” bilo je pače koje je bilo drugačije od ostalih pačića i u početku je bio neprihvaćen od strane svoga plemena, a u bajci „Carevo novo ruho” bio je car kojemu je najbitniji bio fizički izgled i položaj u društvu, a koji nije mogao nikako prihvatiti sebe pa se zavaravao. Dakle, tim bajkama zajedničko je da naglašavaju fizički izgled pojedinca i prihvaćanje pojedinca u društvu što dovodi do srednje jake pozitivne povezanosti između znanja o spomenutim bajkama.

Nadalje, srednje jaka povezanost prisutna je između poznavanja bajke „Regoč” i poznavanja bajke „Ružno pače” ($r=.317$). Dobiveni rezultat može se povezati s poukom navedenih bajka. U bajci „Regoč”, autorica želi poručiti da u pravom prijateljstvu ne postoje granice i različitosti koje mogu odijeliti ljude, dok u bajci „Ružno pače” unatoč različitosti malenoga pačića, on je bio na kraju prihvaćen i najljepši među labudovima gdje je također uspostavljeno prijateljstvo. Postavlja se pitanje, imaju li učenici podjednako znanje o navedenim bajkama ako se u tim bajkama može pronaći nekakva sličnost (u ovom slučaju pouka bajki)?

Poznavanje bajke „Šuma Striborova” srednje jako je povezano s poznavanjem bajke „Carevo novo ruho” gdje Pearsonov koeficijent korelacije iznosi 0.274. Iz rezultata se ne može utvrditi razlog zašto je u istraživanju dobiven rezultat gdje postoji srednje jaka povezanost između poznavanja navedenih bajki. Stoga, iduće istraživanje moglo bi se usredotočiti na pitanje zašto postoji srednje jaka povezanost u poznavanju bajki „Šuma Striborova” i „Carevo novo ruho”.

Tablica broj 12. Korelacija između rezultata na skali preferencije bajke i ukupnog rezultata poznavanja pojedine bajke

	Preferencija – „Ružno pače”	Preferencija – „Carevo novo ruho”	Preferencija – „Djevojčica sa šibicama”	Preferencija – „Šuma Striborova”	Preferencija – „Regoč”	Znanje – „Regoč”	Znanje – „Šuma Striborova”	Znanje – „Djevojčica sa šibicama”	Znanje – „Ružno pače”	Znanje – „Carevo novo ruho”
Preferencija – „Ružno pače”	1	,103	,068	,188	,163	-,076	-,002	-,063	-,046	,028
Preferencija – „Carevo novo ruho”	,103	1	,137	,354**	,305**	-,033	-,022	,205*	,015	-,003
Preferencija – „Djevojčica sa šibicama”	,068	,137	1	,206*	,198*	,013	,033	,024	-,170	-,040
Preferencija – „Šuma Striborova”	,188	,354**	,206*	1	,660**	,183	,113	,293**	,164	,190
Preferencija – „Regoč”	,163	,305**	,198*	,660**	1	,233*	,065	,047	,132	,198*
Znanje – „Regoč”	-,076	-,033	,013	,183	,233*	1	,144	,026	,317**	,170
Znanje – „Šuma Striborova”	-,002	-,022	,033	,113	,065	,144	1	,198*	,066	,274**
Znanje – „Djevojčica sa šibicama”	-,063	,205*	,024	,293**	,047	,026	,198*	1	-,128	,014
Znanje – „Ružno pače”	-,046	,015	-,170	,164	,132	,317**	,066	-,128	1	,277**
Znanje – „Carevo novo ruho”	,028	-,003	-,040	,190	,198*	,170	,274**	,014	,277**	1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Kako bi se utvrdila povezanost znanja iz određenih bajki i preferencija bajki izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije između rezultata na skali preferencije bajke i ukupnog rezultata poznavanja pojedine bajke. Testiranjem rezultata na skali preferencije pojedine bajke i ukupnog rezultata poznavanja istih, Pearsonovim koeficijentom korelacije ne postoji statistička značajna povezanost. Time je potvrđena druga istraživačka hipoteza (**H2**). Iz dobivenih rezultata može se uočiti da učenici koji su izrazili nisku razinu preferencije prema pojedinoj bajki imali su bolje znanje o toj bajki, a oni koji su izrazili visoku razinu preferencije prema pojedinoj bajki imali su lošije znanje o toj bajki. Može se izvesti zaključak da učenici, koji su izrazili nisku razinu preferencije na Likertovoj skali, vjerojatno bolje razumiju problematiku i srž pojedine bajke te s obzirom na to koju pouku pojedina bajka šalje (najčešće je to pouka koja se može primijeniti u društvu) izražavaju nisku razinu preferencije. Dok učenici koji su izrazili visoku razinu preferencije na Likertovoj skali, a imali nisko znanje o pojedinoj bajki, vjerojatno su ih više preferirali zbog npr. junaka te pritom nisu najbolje razumjeli problematiku i pouku koju šalje pojedina bajka.

10. Zaključak

Ivana Brlić-Mažuranić i Hans Christian Andersen književnici su koji su pisali različite književne vrste, a bajka zauzima posebno mjesto u njihovom književnom stvaralaštvu. Bajka je među ostalim književnim vrstama karakteristična po elementima čudesnoga i nadnaravnoga. Upravo je ona zbog svoga čistoga, jasnoga i bogatoga jezika prilagođena djetetovoj psihi. Nadalje, ona pobuđuje radoznalost što zaokuplja djetetovu pažnju. Osim zabavnoga karaktera, ima moć da pomaže u razvoju djetetove osobnosti. Iz bajke se mogu izvući i različite pouke, stoga uči dijete i moralnim vrijednostima koje može primijeniti u različitim životnim situacijama.

Ivana Brlić-Mažuranić je jedna od najznačajnijih spisateljica u hrvatskoj književnosti. Ona je proširila granice klasične bajke svojom zbirkom bajki „Priče iz davnine”. Struktura svake njezine bajke iz zbirke „Priče iz davnine” originalna je i različito strukturirana. Nadimak *hrvatski Andersen* koji je dodijeljen Ivani Brlić-Mažuranić, nastao je zbog zbirke bajki „Priče iz davnine”. Zbirka je objavljena i u engleskim novinama „Daily Dispatch” 27. studenoga 1924. god. Može se povući paralela i na temelju sličnoga stila pisanja tih dvoje pisaca. Njihove bajke odlikuju se formulaičnim početkom i završetkom, motivima iz narodnoga stvaralaštva, kratkim i sažetim opisima likova te humorom. Hans Christian Andersen danski je pisac koji je pisao za vrijeme romantizma. Svjetsku slavu je stekao kao pisac priči i bajki. Polazište za svoje bajke uzimao je iz danskih narodnih priča i legendi. Njegove bajke posebne su budući da u svojim bajkama biljkama i životinjama daje ljudske osobine. Ivana Brlić-Mažuranić i Hans Christian Andersen svojim književnim radom dali su nadahnuće drugim piscima i književnim teoretičarima za druga djela koja su već nastala, ali i koja će nastajati u hrvatskoj i svjetskoj književnosti.

Istraživanje koje je provedeno u ovom radu utemeljeno je na Andersenovim i Brlićkinim bajkama. To su „Šuma Striborova” i „Regoč” Ivane Brlić-Mažuranić te Andersenovo „Carevo novo ruho”, „Ružno pače” i „Djevojčica sa šibicama”. Cilj istraživanja bio je ispitati povezanost između poznavanja bajki navedenih pisaca s obzirom na to koje su preferencije gore navedenih bajki. Kao uzorak u ovom istraživanju bili su odabrani učenici 3. i 4. razreda osnovnih škola: „Manuš”, „Lučac” i „Split 3”. U istraživanju je sudjelovalo 105 učenika 3. i 4. razreda osnovne škole. Metoda kojom su učenici ispitivani bio je anketni upitnik. Rezultati istraživanja su pokazali da ne postoji statistički značajna povezanost u učeničkim preferencijama bajki Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena te da ne postoji statistički značajna povezanost između rezultata na skali preferencije i ukupnom rezultatu poznavanja određene bajke čime su

potvrđene istraživačke hipoteze (**H1** i **H2**). Učenici koji su na Likterovoj skali označili 4. (*djelomično mi se sviđa*) i 5. (*u potpunosti mi se sviđa*) imali su lošije znanje o bajkama u odnosu na učenike koji su označili 1. (*u potpunosti mi se ne sviđa*), 2. (*djelomično mi se ne sviđa*) i 3. (*niti mi se sviđa niti ne sviđa*). Pri tome se može zaključiti da učenici koji su izrazili nisku razinu preferencije na Likertovoj skali vjerojatno bolje razumiju problematiku i pouku navedenih bajki.

Učenici koji su izrazili visoku razinu preferencije na Likertovoj skali vjerojatno nisu najbolje razumjeli problematiku i pouku navedenih bajki, nego su izrazili visoku razinu preferencije zbog nekih drugih čimbenika. S obzirom na to, sljedeće istraživanje moglo bi se usredotočiti na detaljniju analizu dobivenih rezultata ovoga istraživanja.

11. Literatura

1. Andersen, H. A. (1913). *Bajke*. eLektire.skole.hr. Dostupno na: https://lektire.skole.hr/wp-content/uploads/2020/01/andersen_bajke.pdf. Preuzeto: 15. svibnja 2023.
2. Andersen, H. A. (2005). *Bajke*. Zagreb: Mozaik knjiga.
3. Anić, V. (2000). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
4. Brlić-Mažuranić, I. (1968). *Regoč*. U: I. Brlić-Mažuranić, A. Milčinić i Z. Marković – Izabrana djela, Zagreb: Zora Matica Hrvatska.
5. Brlić-Mažuranić, I. (1968). *Šuma Striborova*. U: I. Brlić-Mažuranić, A. Milčinić i Z. Marković – Izabrana djela, Zagreb: Zora Matica Hrvatska.
6. Crnković, M. (1967). *Dječja književnost – priručnik za studente pedagoških akademija i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Crnković, M. (1987). *Sto lica priče: antologija dječje priče s interpretacijama*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Crnković, T. i Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
9. Diklić, Z. (1997). *Predgovor*. U: Ivana Brlić-Mažuranić – Izabrana djela, priredio: Zvonimir Diklić, 11 – 31. Zagreb: Matica Hrvatska.
10. Dragić, M. (2008). *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Split: Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu.
11. Hameršak, M. i Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international.
12. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Hranjec, S. (2006). *Šicel o Ivani Brlić-Mažuranić*. Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin, No 16-17, str. 83-89.
14. Ivić, S. i Krmpotić M. (2020). *Pčelica početnica 2: radna početnica hrvatskoga jezika u prvom razredu osnovne škole*. Školska knjiga: Zagreb.
15. Javor, R. (2005). *Hans Christian Andersen*. U: Hans Christian Andersen – Bajke, ur. Ranka Javor i Davor Uskoković, 42 – 43. Zagreb: Mozaik knjiga.
16. Jojić, Lj. (2015). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Školska knjiga: Zagreb.
17. Marković, S. Ž. (1970). *Realni čovjek je centralni lik u fantastičnom svijetu proze za djecu Ivane Brlić-Mažuranić*. U: Zbornik radova o Ivani Brlić-Mažuranić, ur. Dubravko

- Jelčić, Joža Skok, Petar Šegedin, Miroslav Šicel i Miroslav Vaupotić, 118 – 128. Zagreb: Mladost.
18. Mikas, D. (2012). *Utjecaj emocionalnih i ponašajnih problema na školski uspjeh učenika*. Pedagoška istraživanja, Vol. 9, No. 1/2.
 19. Pintarić, A. (1999). *Bajke: Pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska.
 20. Pintarić, A. (2008). *Umjetničke bajke: teorije, pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska.
 21. Solar, M. (2005). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
 22. Šicel, M. (1968). *Ivana Brlić-Mažuranić*. U: I. Brlić-Mažuranić, A. Milčinić i Z. Marković – Izabrana djela, priredio: Miroslav Šicel, 7 – 18. Zagreb: Zora Matica Hrvatska.
 23. Šicel, M. (1970). *Književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić*. U: Zbornik radova o Ivani Brlić-Mažuranić, ur. Dubravko Jelčić, Joža Skok, Petar Šegedin, Miroslav Šicel i Miroslav Vaupotić, 5 – 18. Zagreb: Mladost.
 24. Težak, D. i Težak, S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: Divič.
 25. Težak, S. (1969). *Interpretacija bajke*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
 26. Tušek Šimunković, M. (1994). *Recepcija djela Ivane Brlić-Mažuranić u svijetu*. U: Znanstvenostručni kolokvij „Život i djelo Ivane Brlić-Mažuranić”, V. Vukelić. Odbor manifestacije „U svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić”, Matica hrvatska, Ogranak: Slavonski brod.
 27. Viskoković, D. (2005). *Vodič kroz lektiru za niže razrede osnovne škole*. Zagreb: Mozaik knjiga.
 28. Zalar, D. (2014). *Potjehovi hologrami: studije, eseji i kritike iz književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Alfa.
 29. Zima, D. (2001). *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Sažetak

Ivana Brlić-Mažuranić jedna je od najznačajnija je spisateljica za djecu u Hrvatskoj. Hans Christian Andersen danski je pisac koji je svjetski poznat. Za Ivanu Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena karakteristično je da su pisali bajke za djecu. Njihove bajke nalaze se na popisu obaveznih lektira u osnovnoj školi. Pretežito ih čitaju učenici nižih razreda osnovne škole. U ovom radu ispitane su sociodemografske varijable (škola, razred, spol, opći uspjeh), preferencije i poznavanje bajki Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena. Za istraživanje su odabrane bajke koje su učenici 3. i 4. razreda osnovne škole „Manuš”, „Lučac” i „Split 3” čitali kao obveznu lekturu. Na popisu obvezne lektire među djelima Ivane Brlić-Mažuranić odabran je „Regoč” i „Šuma Striborova”, a kod Hansa Christiana Andersena „Carevo novo ruho”, „Ružno pače” i „Djevojčica sa šibicama”. Instrument ispitivanja za prikupljanje potrebnih podataka bio je anketni upitnik. U istraživanju je sudjelovalo 105 učenika 3. i 4. razreda osnovnih škola. Rezultati istraživanja pokazali su kako ne postoji statistički značajna povezanost u učeničkim preferencijama bajki Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena, ali i da ne postoji statistički značajna povezanost između rezultata na skali preferencije i ukupnom rezultatu poznavanja određene bajke. Učenici koji su na Likterovoj skali zaokružili 4. (*djelomično mi se sviđa*) i 5. (*u potpunosti mi se sviđa*) imali su lošije znanje o bajkama u odnosu na učenike koji su zaokružili 1. (*u potpunosti mi se ne sviđa*), 2. (*djelomično mi se ne sviđa*) i 3. (*nit mi se sviđa niti ne sviđa*). Pri tome se može zaključiti da učenici koji su manje preferirali gore navedene bajke, vjerojatno bolje razumiju problematiku i pouku navedenih bajki. Učenici koji su više preferirali gore navedene bajke vjerojatno nisu najbolje razumjeli problematiku i pouku navedenih bajki nego ih preferiraju zbog nekih drugih razloga.

Ključne riječi: bajka, Ivana Brlić-Mažuranić, „Priče iz davnine”, Hans Christian Andersen, usporedba, istraživanje.

Summary

Ivana Brlić-Mažuranić is one of the most important writers for children in Croatia. Hans Christian Andersen is a world-famous Danish author. It is characteristic of Ivana Brlić-Mažuranić and Hans Christian Andersen that they wrote fairy tales for children. Their fairy tales are on the list of compulsory reading in primary school. They are mostly read by elementary school students attending lower grades . In this paper, sociodemographic variables (school, class, gender, general success), preferences and knowledge of fairy tales by Ivana Brlić-Mažuranić and Hans Christian Andersen were examined. Fairy tales that have previously been read as compulsory reading by the 3rd and 4th grade students at the elementary schools „Manuš”, „Lučac” and „Split 3” were selected for the research. On the list of mandatory readings, „Regoč” and „Stribor's forest” were selected from Ivana Brlić-Mažuranić, and „The Emperor's new clothes”, „The ugly duckling” and „A little match girl” from Hans Christian Andersen. The research instrument for collecting the necessary data was a survey questionnaire. 105 3rd and 4th grade elementary school students participated in the research. The results of the research showed that there is no statistically significant correlation in student preferences for fairy tales by Ivana Brlić-Mažuranić and Hans Christian Andersen, but also that there is no statistically significant correlation between the results on the preference scale and the overall result of knowing a certain fairy tale. Students who circled 4. (*partially like*) and 5. (*completely like*) on the Liketer scale had a worse knowledge of fairy tales compared to students who circled 1. (*completely dislike*), 2. (*partly dislike*) and 3. (*neither like nor dislike*). Therefore, it can be concluded that the students who preferred the above-mentioned fairy tales less, probably have a better understanding of the problems and lessons of the above-mentioned fairy tales. The students who preferred the abovementioned fairy tales probably did not have the best understanding of the issues and lessons of those fairy tales but prefer them for some other reasons.

Keywords: fairy tale, Ivana Brlić-Mažuranić, „Croatian Tales of Long Ago”, Hans Christian Andersen, comparison, research.

Prilozi

ANKETNI UPITNIK

Škola: _____

Razred: a) 3. b) 4.

Spol: a) M b) Ž

Opći uspjeh: _____

Zaokruži koliko ti se navedeno djelo sviđa (1 – u potpunosti mi se ne sviđa, 2 – djelomično mi se ne sviđa, 3 – niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa, 4 – djelomično mi se sviđa i 5 – u potpunosti mi se sviđa).

Ružno pače. 1. 2. 3. 4. 5.

Carevo novo ruho. 1. 2. 3. 4. 5.

Djevojčica sa šibicama. 1. 2. 3. 4. 5.

Šuma Striborova. 1. 2. 3. 4. 5.

Regoč. 1. 2. 3. 4. 5.

- Zaokruži slovo ispred tvrdnje koju smatraš točnom.

Bajka je:

- a) najopširnija prozna književna vrsta u kojem su glavni likovi djeca.
- b) osobita književna vrsta kod koje se čudesno i nadnaravno isprepleće sa zbiljskim na takav način da između prirodnoga i natprirodnoga, stvarnoga i izmišljenoga nema pravih suprotnosti.
- c) kratki oblik epike u kojem su glavni likovi uglavnom životinje koje nose ljudske osobine.

Obilježja bajke:

- a) određeno mjesto i vrijeme radnje
- b) čudesnost, ponavljanje i nadnaravnost
- c) humor, ironija i ismijavanje ljudskih mana

Bajku *Regoč* je napisao/-la:

- a) Mato Lovrak
- b) Erich Kästner
- c) Anto Gardaš
- d) Ivana Brlić-Mažuranić

Bajku *Šuma Striborova* je napisao/-la:

- a) Ivana Brlić-Mažuranić
- b) Matko Marušić
- c) Gustav Krklec
- d) Luka Paljetak

Bajku *Djevojčica sa šibicama* je napisao/-la:

- a) Charles Perrault
- b) Hans Christian Andersen
- c) Dubravko Horvatić
- d) Hrvoje Kovačević

Bajku *Ružno pače* je napisao/-la:

- a) Zvonimir Balog
- b) Nada Iveljić
- c) Sanja Pilić
- d) Hans Christian Andersen

Bajku *Carevo novo ruho* je napisao/la:

- a) Hans Christian Andersen
- b) Ratko Zvrko
- c) Karel Čapek
- d) Grigor Vitez

Tema bajke *Regoč* je:

- a) potraga ribara za bogatstvom i boljim životom.
- b) pustolovina diva i vile.
- c) bakin pokušaj da pokaže sinu da je oženio zmiju.

Mjesto radnje bajke *Šuma Striborova* je:

- a) šuma i selo
- b) mlin i livada
- c) rijeka i planina

Glavni lik u bajci *Djevojčica sa šibicama* je:

- a) baka
- b) dječak
- c) djevojčica

Pouka bajke *Carevo novo ruho* je:

- a) Nikada se ne treba voditi nečijem vanjskim izgledom nego njegovim srcem.
- b) Moramo biti zahvalni na onome što imamo jer budemo li težili da imamo više, nikada nećemo biti zadovoljni.
- c) Ponekad u životu treba riskirati kako bismo bili sigurni da smo učinili sve što smo mogli da dođemo do cilja.

U bajci *Ružno pače* govori se o:

- a) nevoljama i patnjama malog labuda koji se greškom izlegao u pačjem gnijezdu.
- b) maloj siromašnoj djevojčici koja je nastojala prodati šibice jer joj je to naredio strogi otac.
- c) putovanju djevojčice kako bi pronašla svog izgubljenog prijatelja.

- Ako smatraš da je tvrdnja točna zaokruži DA, a ako smatraš da je netočna zaokruži NE.

Vrijeme radnje u bajci *Regoč* je određeno. a) DA b) NE

Bajka *Šuma Striborova* jedna je od zbirki bajki iz Priče iz davnine. a) DA b) NE

Upoznat/-a sam s bajkom *Ružno pače*. a) DA b) NE

Radnja u bajci *Djevojčica sa šibicama* se zbiva na dan pred Novu godinu. a) DA b) NE

Upoznat/-a sam s bajkom *Carevo novo ruho*. a) DA b) NE

Popis tablica

Tablica broj 1. *Zastupljenost učenika po školama*

Tablica broj 2. *Zastupljenost učenika po razredu*

Tablica broj 3. *Zastupljenost učenika po razredu*

Tablica broj 4. *Opći uspjeh ispitanika*

Tablica broj 5. *Deskriptivni pokazatelji skale preferencije bajki*

Tablica broj 6. *Spearmanov test korelacije između poznavanja bajke „Carevo novo ruho” i preferencije bajke „Carevo novo ruho“*

Tablica broj 7. *Distribucija točnih i netočnih odgovora na pitanje: Pouka bajke „Carevo novo ruho” s obzirom na školu*

Tablica broj 8. *Distribucija točnih i netočnih odgovora na pitanje: Pouka bajke „Carevo novo ruho” s obzirom na razred*

Tablica broj 9. *Distribucija točnih i netočnih odgovora na pitanje: Pouka bajke „Carevo novo ruho” s obzirom na spol*

Tablica broj 10. *Matrica korelacija između preferencija bajki*

Tablica broj 11. *Matrica korelacija između ukupnih rezultata poznavanja bajki*

Tablica broj 12. *Korelacija između rezultata na skali preferencije bajke i ukupnog rezultata poznavanja pojedine bajke*

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja **Katarina Mustapić** kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice **primarnog obrazovanja** izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada pa tako ne krši ničija autorska prava. Također, izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 6. srpnja 2023.

Potpis

Katarina Mustapić

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Katarina Mustapić

Naslov rada: Usporedna analiza bajki Ivane Brlić-Mažuranić i Hansa Christiana Andersena

Znanstveno područje i polje: humanističke znanosti, filologija

Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): izv. prof. dr. sc. Helena Dragić

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): /

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

1. dr. sc. Tea-Tereza Vidović Schreiber, doc.
2. dr. sc. Helena Dragić, izv. prof.
3. dr. sc. Nikola Sunara, viši asistent

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22)).

Split, 6. srpnja 2023.

Potpis studenta/studentice: Katarina Mustapić

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.